

Názory uživatelů služeb azylových domů na trávení volného času jejich dětí

Kateřina Volková

Bakalářská práce
2016

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií
Ústav pedagogických věd
akademický rok: 2015/2016

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Kateřina Volková**
Osobní číslo: **H130201**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**
Forma studia: **prezenční**

Téma práce: **Názory uživatelů služeb azylových domů na trávení volného času jejich dětí**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.
Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti volného času a práce sociálního pracovníka s uživateli azylových domů.
Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.
Realizace kvantitativního výzkumu formou dotazníku.
Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.
Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

KNOTOVÁ, Dana. Pedagogické dimenze volného času. Brno: Paido, 2011, 101 s. ISBN 978-80-7315-223-9.

BICKOVÁ, Lucie. Individuální plánování a role klíčového pracovníka v sociálních službách. Tábor : Asociace poskytovatelů sociálních služeb České republiky, 2011, 272 s. ISBN 978-80-904668-1-4.

HARRIS, John a Vicky WHITE. A dictionary of social work and social care. 1st ed. Oxford: Oxford University Press, 2013, 515 s. ISBN 978-0-19-954305-2.

ČÁMSKÝ, Pavel, Jan SEMBDNER a Dagmar KRUTILOVÁ. Sociální služby v ČR v teorii a praxi. Vyd. 1. Praha: Portál, 2011, 263 s. ISBN 978-80-262-0027-7.

ÚLEHLA, Ivan. Umění pomáhat: učebnice metod sociální praxe. Vyd. 3., V Sociologickém nakl. 2. Praha: Sociologické nakladatelství, 2005, 128 s. ISBN 80-86429-36-9.

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Helena Skarupská, Ph.D.

Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce:

9. prosince 2015

Termín odevzdání bakalářské práce:

27. dubna 2016

Ve Zlíně dne 9. prosince 2015

doc. Ing. Anežka Lengálová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 25.4.2016

or

.....

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Bakalářská práce se zabývá problematikou volného času, azylovými domy a sociální prací v těchto službách. Bakalářská práce má teoreticko-empirický charakter. Teoretická část se skládá ze tří hlavních kapitol. V první kapitole se zabývá vymezením pojmu volný čas, funkcemi volného času a výchovou ve volném čase. Dále se zaměřuje na vliv prostředí, rodiny a vrstevníků na trávení volného času. Druhá kapitola se zaměřuje na volný čas jako příčinu, ale i prevenci rizikového chování. Definiuje rizikové chování mládeže a vymezuje oblasti rizikového chování, jako je šikana, zneužívání návykových látek, sexuální rizikové chování nebo kriminalita a delikvence. Poslední kapitola přibližuje pobyt v azylových zařízeních, druhy azylových domů a Sdružením azylových domů. Dále se tato kapitola zaměřuje na lidi bez domova. Poslední část třetí kapitoly se věnuje práci sociálního pracovníka s uživateli azylových domů. Empirická část zjišťuje pomocí dotazníku názory uživatelů právě těchto služeb na trávení volného času jejich dětí. Cílem výzkumu je zjistit, zda mají rodiče v azylových domech povědomí o tom, jak jejich děti tráví svůj volný čas, jestli jsou informovaní o možnostech zájmových činností, případně jestli své děti v těchto činnostech podporují.

Klíčová slova:

Azylový dům, Volný čas, Efektivní trávení času dítětem, Rizikové chování, Pracovník v sociálních službách

ABSTRACT

The bachelor thesis deals with free time, the shelters and social assistance in these facilities. There theoretical and empirical parts in the thesis. Theoretical part of thesis can be divided into three chapters. There are some key definitions (e.g. free time, its functions and free time education) in the first chapter. In the second chapter, we can find how free time influences risky behaviour. Also, there is defined what we mean by risky behaviour, bullying, substance abuse, sexual risk behaviour, crime or delinquency. The last theoretical chapter deals with the shelters. It focuses on homeless persons as well. There is also mentioned how social workers take care of shelters users. The empirical part of thesis is based on questionnaire filled by shelters users. The aim of this empirical survey is to find, how these people assess how their children spent their free time and to find whether they know how their children spent a free time or not.

Keywords:

The Shelter, Free Time, Effective Time Management, Risky Behaviour, Social Worker

Touto cestou bych ráda poděkovala PhDr. Heleně Skarupské, Ph.D. za její odborné vedení, cenné rady a ochotný přístup při zpracování této bakalářské práce. Také bych ráda poděkovala respondentům za vyplnění dotazníků, rodině a přátelům, kteří mě při psaní této práce podporovali.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD.....	11
I TEORETICKÁ ČÁST.....	13
1 VOLNÝ ČAS.....	14
1.1 DEFINICE POJMU VOLNÝ ČAS.....	14
1.2 FUNKCE VOLNÉHO ČASU	15
1.3 VÝCHOVA VE VOLNÉM ČASE	17
1.3.1 Cíle výchovy ve volném čase.....	18
1.3.2 Obsah výchovy ve volném čase	19
1.4 VLIV PROSTŘEDÍ NA TRÁVENÍ VOLNÉHO ČASU	19
1.4.1 Vliv rodiny	19
1.4.2 Vliv vrstevníků.....	20
1.4.3 Vliv školního prostředí.....	21
2 VOLNÝ ČAS DĚTÍ A MLÁDEŽE JAKO PŘÍČINA, ALE I PREVENCE RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ	23
2.1 RIZIKOVÉ CHOVÁNÍ DĚTÍ A MLÁDEŽE	23
2.1.1 Oblasti rizikového chování	24
2.1.1.1 Šikana.....	24
2.1.1.2 Zneužívání návykových látek	25
2.1.1.3 Sexuální rizikové chování.....	26
2.1.1.4 Kriminalita a delikvence	26
2.1.2 Psychosociální rizikové faktory	27
2.2 VOLNÝ ČAS DĚTÍ A MLÁDEŽE JAKO PŘÍČINA RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ	27
2.3 VOLNÝ ČAS DĚTÍ A MLÁDEŽE JAKO PREVENCE RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ	29
3 AZYLOVÉ DOMY V ČR.....	31
3.1 AZYLOVÉ DOMY	31
3.1.1 Bezdomovci.....	32
3.1.2 Druhy azylových domů	33
3.1.2.1 Azylový dům pro muže.....	33
3.1.2.2 Azylový dům pro ženy.....	33
3.1.2.3 Azylové domy pro matky s dětmi.....	34
3.1.2.4 Azylové domy pro rodiny s dětmi	34
3.1.3 Sdružení azylových domů (S.A.D.)	34
3.2 PRÁCE SOCIÁLNÍHO PRACOVNÍKA S UŽIVATELI AD.....	35
3.2.1 Sociální pracovník v AD.....	35
II PRAKTICKÁ ČÁST	38
4 VÝZKUMNÝ PROBLÉM.....	39
5 DESIGN VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ.....	40
5.1 VÝZKUMNÉ OTÁZKY	40
5.1.1 Hlavní výzkumná otázka.....	40
5.1.2 Dílčí výzkumné otázky	40
5.2 VÝZKUMNÉ CÍLE	40
5.2.1 Hlavní výzkumný cíl	40
5.2.2 Dílčí výzkumné cíle	40

5.3	VÝZKUMNÝ SOUBOR	41
5.4	SBĚR DAT	42
5.5	ANALÝZA DAT.....	43
5.6	INTERPRETACE DAT	58
5.7	DOPORUČENÍ PRO PRAXI.....	61
ZÁVĚR		63
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....		65
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....		69
SEZNAM GAFŮ		70
SEZNAM PŘÍLOH.....		71

ÚVOD

Volný čas se s člověkem váže odedávna. Již na počátku lidských dějin měl člověk vymezený čas sám pro sebe, nebo pro ostatní členy společenství a využíval určitou denní, nebo noční dobu sám pro sebe. Náplní volného času byly různé hry, oslavy, zápasy, malování, vyrábění, či jakákoli tvorba, nebo také „pouze“ odpočinek, relaxování nebo komunikace s dalšími lidmi či zvířaty. Ve starověku byl volný čas využíván různými rituály, uměním, sportovní činností, nejvýznamnější byly Olympijské hry, které můžeme spatřovat i v dnešní společnosti. Dále se ve starověku vystavovaly různé parky a stavby pro trávení volného času. Ve středověku měla na pohled na volný čas vliv církev, která nesouhlasila se „zahálkou“ a přikláněla se k tvrdé práci a odříkání lidí. Přesto volný čas ze života lidí nevyřadil a lidé se bavili různými hrami, honbou za zvířaty a aktivitami, které jim současný život umožnil. V novověku se lidé věnovali různým bojovým hrám, karnevalům, šermu, jízdě na koni a mnoha dalším aktivitám. V tomto období byl zvládnut význam hry.

V moderní době se stalo významným bodem zkrácení pracovní doby a tím pádem také nárůst možností trávení volného času. Bohužel kvantita volného času neznamenal jeho kvalitní využití a setkáváme se zde s rizikovým chováním, jako např. gambling, opilství, kriminalita a další negativní jevy, které vychází z nesmyslného využívání volného času. S tímto problémem se však společnost rozhodla něco dělat, proto zaznamenáváme rozvoj různých sdružení, organizací, zařízení a činností, které se snaží o to, aby lidé, a především děti, dovedly svůj volný čas efektivně využívat.

V dnešní době je mají děti spoustu volného času a to, jak tento čas budou trávit, záleží především na rodině dítěte. Rodiče mohou dítě motivovat k různým zájmovým činnostem, které by dítě rozvíjely a bavily jej. Na rodičích také záleží, jestliže budou oni sami s dítětem trávit volný čas a jak jej budou s nimi využívat. Neméně důležitý je postoj trávení volného času u dospělých, protože rodiče, vychovatele a další lidé jsou vzory pro děti a mládež. Jestliže dospělí neumí využít efektivně svůj volný čas a tráví jej pasivním způsobem, jak bychom pak mohli chtít po dětech, aby svůj volný čas trávili aktivně a efektivně?

Proto je také důležitý pohled na volný čas celé široké veřejnosti, od kterého se pak odvíjí postoje k volnému času jedinců ve společnosti. Společnost by se trávením volného času, především dětí, měla zabývat, protože efektivní trávení volného času slouží jako prevence nežádoucího, rizikového a kriminálního chování.

K neefektivnímu trávení volného času mají často sklony děti, které nejsou zcela pod kontrolou svých rodičů. V azylových domech se setkáváme s rodinami, které jsou v nepříznivé životní situaci a nemusí být pro ně lehkým úkolem dostatečně se věnovat svým dětem a mít kontrolu nad tím, jak volný čas využívají. Je však velice důležité, aby tito rodiče měli povědomí o důležitosti využívání volného času dětí i jich samotných. Proto se budeme v této práci zabývat problematikou trávení volného času dětí v azylových domech v Moravskoslezském kraji.

V teoretické části této bakalářské práce přiblížíme problematiku volného času, jeho funkce, výchovu ve volném čase, její cíle a obsah. Dále se zmíníme o volném čase, který složí jako prevence rizikového chování, ale budeme se také zabývat volným časem jako příčinou rizikového chování. Dále tato práce čtenáře seznámí s problematikou azylových domů a prací sociálního pracovníka v těchto zařízeních. Hlavním cílem práce je zjistit názory uživatelů azylových domů na trávení volného času jejich dětí. Právě na tento cíl se soustředí praktická část bakalářské práce, která se zabývá realizací, analýzou a interpretací výzkumu.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 VOLNÝ ČAS

V této první kapitole se budeme věnovat definováním volného času, vymežíme si funkce volného času, přiblížíme si výchovu ve volném čase, její obsah a cíle. Dále se zaměříme na vliv prostředí, vrstevníků a rodiny na trávení volného času dětí a mládeže.

V průběhu lidských dějin se s volným časem neustále setkáváme. A to bez toho, aby byl brán jako nějaký problém, bez toho, aby dal příležitost ke zvláštním úvahám. Střídání činnosti a odpočinku odpovídá biologickému rytmu, který u člověka dostal podobu střídání práce a volného času (Kavanová a Chudý, 2005, s. 7).

V dnešní společnosti si pod pojmem volný čas dokáže každý jedinec něco představit, je to všeobecně známý termín, se kterým se v běžném životě každý člověk setkává. Janiš (2009, s. 4) zmiňuje, že právě kvůli popularitě tohoto pojmu může docházet k bagatelizaci, nebo naopak podcenění a společenskému zjednodušení této problematiky, která stále nabývá na významu a to hlavně u dětí a mládeže. Jak je tomu u jiných profesí, i v oblasti volného času je třeba k různým aktivitám přistupovat k zodpovědně a naplno, protože kvalitní využívání volného času u dětí a mladých lidí dává dobrý základ pro efektivní využívání volného času v budoucnosti.

Efektivní využívání volného času u dětí, ale i u dospělých přispívá k jejich žádoucímu chování ve společnosti, slouží jako prevence rizikového a problémového chování, a proto by se této problematice měla společnost nadále věnovat, rozvíjet a zefektivňovat další možnosti využití trávení volného času.

1.1 Definice pojmu volný čas

V současné době se můžeme setkat s mnoha definicemi volného času od různých autorů. Uvedeme si některé z nich.

Čas, s kterým člověk může nakládat podle svého uvážení a na základě svých zájmů. Volný čas je doba, která zůstane z 24 hodin běžného dne po odečtení času věnovaného práci, péči o rodinu a domácnost, péči o vlastní fyzické potřeby (včetně spánku), takto definují volný čas Průcha, Walterová, Mareš (2013, s. 274). Autoři tedy volný čas chápou jako zbylou část dne, kdy se nemusíme věnovat žádným fyzickým či psychickým povinnostem.

Jako další si uvedeme definici Filipcové (1966, s. 29), která volný čas chápe takto: *Volný čas, to je čas, který může člověk využít bezprostředně pro sebe, čas, ve kterém patří maxi-*

málně sobě, v němž může dělat – více, než kdykoli jindy – to, co jej baví a co mu přináší potěšení, zábavu a odpočinek. Tato, již poměrně starší definice, klade důraz na to, co jedince těší, zaměřuje se na jedince sama.

V. Spousta (1994, s. 15) chápe volný čas jako čas, který člověku zůstane jako protiklad nutných činností, které jsou spjaty se zaměstnáním, sociálními povinnostmi a biologickými potřebami. Je to čas volný, který každý může naplnit v rámci daných podmínek svobodně, podle své vlastní vůle. Tato definice je podobná té, kterou jsme zmínili jako první. Také vymezuje volný čas jako protiváhu nutných činností.

Všechny tyto definice v podstatě vymezují volný čas jako prostor, ve kterém jsou aktivity nebo činnosti realizovány dobrovolně a přinášejí člověku potěšení.

1.2 Funkce volného času

Aktivity, které realizujeme ve volném čase, se navzájem doplňují a podporují. Střídají a prolínají se v oblasti oddechu, v zábavě i ve funkci rozvoje osobnosti. Jestliže činnosti poskytují oddech, zábavu, jsou bohaté, různorodé a zároveň také zušlechťují, tak jdeme ve výchovně-vzdělávacím procesu správným směrem. Díky volnočasovým aktivitám je lidský život plnější, bohatší a radostnější. Hlavní hodnotou zábavy a odpočinku je rozvoj osobnosti (Kavanová a Chudý, 2005, s. 16).

Volný čas plní mnoho důležitých funkcí, tyto funkce se mohou lišit dle jednotlivých autorů. V kontextu společenských změn a prolínání se volnočasových aktivit vymezíme podle Kavanové a Chudého (2005, s. 16 – 19), v realizaci práce s dětmi a mládeží, funkce volného času následovně:

Výchovně-vzdělávací funkce

Jedinec má příležitost získat množství různých informací a zkušeností z mnoha oblastí společenského života, kultury, vědy, techniky a to prostřednictvím médií, literatury a účasti na volnočasových činnostech. Hodnoty, vlastnosti, lidské kvality a životní styl jedince umožňují formulovat aktivity, jako jsou např. hry, cvičení, tréninková činnost atd. Obsah výchovného působení by měl brát v potaz potřeby, ale také zájmy jednotlivců, skupin i celé společnosti. Dále by se nemělo zapomínat ani na různé faktory, jako jsou například pohlaví, věk, zdravotní stav, regionální zvláštnosti, které mohou výchovně-vzdělávací proces ovlivnit.

Rekreačně-relaxační funkce

Psychohygienické zásady a zásady pro udržení tělesného zdraví jsou velmi důležité při formování osobnosti člověka. Pobyt na čerstvém vzduchu, procházky, výlety a různé relaxační cvičení jsou činnosti, které je důležité do každodenního programu vhodně začlenit. Děti a mládež potřebují vhodnou kompenzaci poměrně dlouhého sezení ve škole a to formou turistických a sportovních činností ve volném čase. Tyto pohybové aktivity jsou velmi důležité pro zdravý vývin dítěte. Velmi důležité jsou, kromě organizovaných činností, také činnosti spontánní, neorganizované, které probíhají ve společenství kamarádů nebo sourozenců. Také individuální aktivity, jako poslech hudby, četba nebo odpočinek hrají v rozvoji jedince důležitou roli.

Sociální funkce

Socializace je proces, v rámci kterého se jedinec adaptuje do sociálního prostředí, poznává ho, kooperuje s ním a stává se jeho členem. Člověk je bio-psycho-sociální bytostí, proto potřebuje žít v různých formálních i neformálních skupinách. (Kavanová a Chudý, s. 18)

Jednotlivá výchovně-vzdělávací zařízení plní sociální funkci v různé míře a jiným způsobem. Děti se chtějí začlenit do společnosti, osvojují si různé formy společenského chování, formulují si sociální vztahy a přiměřenou sociální komunikaci. Tato funkce má individuální význam pro děti, které jsou s méně podnětného sociálního prostředí. Pedagog má možnost odstranit nedostatky rodinného prostředí, může nabízet aktivity, kde by všechny děti mohly prezentovat své schopnosti a úspěchy a to do takové míry, aby získaly přiměřené sociální postavení ve skupině.

Seberealizační funkce

Zájmová činnost ve volném čase umožňuje uspokojovat potřeby, zájmy, ale i seberealizaci jedince. K rozvoji vloh, nadání a talentu pomáhá motivace a to jak vstupní, tak i průběžná. Aby bylo sebeuplatnění žádoucí, musí obsahovat různé aspekty jako je sebeformování, sebepoznání, seberozvíjení nebo autoregulace. Pro vytvoření souladu mezi vnitřní a vnější harmonií slouží osobnosti aktivity a činnosti. Člověk pak míru dosažené vnitřní stability přenáší do všech činností. Základním požadavkem funkce je rozvoj a kultivace osobnosti.

Preventivní funkce

Stále častěji negativně ovlivňují děti a mládež sociálně-patologické jevy. V pedagogické praxi se rozpracovávají různé programy prevence, které se snaží snížit účinnost těchto ne-

gativních jevů a tradičně se chápou ve třech rovinách. První rovinou je **primární prevence**, která je určena celé populaci. **Sekundární prevence** se zaměřuje na rizikové skupiny a jednotlivce. **Terciální prevence** představuje léčení, případně proces resocializace s cílem zabránit návratu protispolečenských činností. Na prevenci se více zaměříme v druhé kapitole, kde si přiblížíme jednotlivé roviny.

1.3 Výchova ve volném čase

Výchovné působení na děti a mládež mimo vyučování je velice důležitá a ovlivňuje osobnost jedince. Trávení volného času je jedním z faktorů, které utváří společenského člověka a tím pádem i celou společnost. Z toho důvodu by i ve volném čase mělo docházet k výchovnému působení vychovatele na vychovávaného a tím pádem i k adekvátnímu trávení volného času, které vede ke kladnému společenskému životu jedince.

Výchova ve volném čase je veškeré působení tam, kde toto působení nesloží k uskutečnění pracovních nebo školních dovedností, či biologických potřeb. Volnočasové činnosti jsou realizované na bázi dobrovolnosti, proto také umožňují do výchovného procesu začleňovat děti a mládež, kteří jsou jeho aktivním činitelem a spolupomáhají tak vytvářet nové možnosti a způsoby jejich formování (Hofbauer, 2004, s. 18).

Janiš ml. (2009) uvádí, že Malach (2004) tvrdí, že termíny mimoškolní výchova a výchova mimo vyučování jsou již pojmy, které postupně nahrazuje pojem pedagogika volného času. Pojem výchova mimo vyučování evokuje spíše něco povinného, školního, zato pojem pedagogika volného času vyvolává určitou volnost, nezávislost nebo svobodu

Pávková a kol. (2008, s. 36) charakterizuje výchovu mimo vyučování jako působení, které *probíhá mimo povinné vyučování, mimo bezprostřední vliv rodiny, je institucionálně zajištěna a uskutečňuje se převážně ve volném čase*. Pedagogické působení na jedince v jeho volném čase má i jisté úkoly, které by mělo plnit. Výchova mimo vyučování dává vychovateli jedinečnou možnost kladně působit na jedince a snažit se pozitivně ovlivnit jeho morální vlastnosti. Dále může ovlivnit zájmové činnosti a má možnost celkově působit na jeho pozitivní rozvoj. Adekvátní chování jedince znamená kladný vývoj celé společnosti, protože výchova mimo vyučování má preventivní funkci a pomáhá předcházet vzniku nej-různějších projevů rizikového chování, jako je např. šikana, záškoláctví nebo konzumace alkoholu u mladistvých a zneužívání drog.

1.3.1 Cíle výchovy ve volném čase

Pod pojmem cíl rozumíme představu toho, čeho chceme ve výchovně-vzdělávacím procesu dosáhnout. Při projektování cíle musíme mít na zřeteli aplikaci teoretických a praktických vědomostí, která je reflektovaná dobou a společností, její dynamikou a skladbou. Důležitou úlohu také hraje perspektiva budoucnosti, cíl musí sledovat nejen současnost, ale i požadavky budoucnosti (Kavanová a Chudý, 2005, s. 21).

Kročková (2001, s. 82) považuje formulaci cílů za jeden z nejdůležitějších problémů celého výchovně-vzdělávacího procesu. Kavanová a Chudý (2005, s. 22) podotýkají, že jakékoliv třídění je relativní, vychází z různých hledisek a je subjektivním pro autora, který ho vypracovával. Dobrý cíl výchovy by však měl plnit podle Blížkovského (1999, s. 12-122) následující funkce:

Orientační a anticipační – Správný pedagogický směr nebo správnou pedagogickou orientaci by měly vychovatelům i vychovávaným poskytnout dobře a srozumitelně vymezené cíle výchovy. Správně vymezené cíle předvídají pedagogické možnosti a projektují výchovně-vzdělávací výsledky.

Motivační a stimulační – Pro všechny lidi, kteří se podílejí na výchově, mají společensky i osobně významné cíle motivační a stimulační význam. Cíle výchovy jsou gradací životních cílů. Pozornost vychovatelů i vychovávaných směřují k dosahování vytyčených vyhlídek.

Realizační funkce – Správně zvolené cíle pomáhají měnit pedagogické představy na skutečnost. Čím více je projekt přesnější, tím jsou výsledky efektivnější a kvalitnější.

Regulační funkce – stálá konfrontace průběžných a celkových údajů dovoluje stálou korekci i komplexní, účinné řazení celého pedagogického procesu. Jasně a jednoznačné cíle výchovy i sebevýchovy jsou předpokladem pedagogické kontroly a objektivnější diagnostiky výchovně-vzdělávacích výsledků.

Primárním znakem výchovy je stanovení cíle. Bez vymezení krátkodobých, střednědobých a dlouhodobých cílů není výchova možná. V současné době je aktuální funkce výchovy mimo vyučování jako prevence rizikového chování. Cílem výchovy ve volném čase je, aby se jedinec naučil dobře a kvalitně využívat svůj volný čas, aby ho chápal jako významnou společenskou hodnotu. Aby bylo tohoto cíle dosaženo, musí se člověk seznámit s různými volnočasovými aktivitami, jedinec by také měl objevovat možnosti a rozvíjet své dispozi-

ce. Je důležité si uvědomit, že cílem není pouze vyplnění volného času, ale je třeba ho brát jako součást výchovného cíle (Kavanová a Chudý, 2005, s. 23).

1.3.2 Obsah výchovy ve volném čase

Janiš ml. (2009, s. 28) rozdělil obsah výchovy mimo vyučování do tří celků:

Odpočinkové činnosti by měly sloužit k odpočinku, je to čas, kdy člověk odbourává svou únavu. Řadíme zde pasivní volnočasové aktivity, ale také aktivní činnosti jako např. procházku nebo nějakou jednoduchou činnost. Určitě je také důležité brát v potaz tělesné souvislosti, které jsou způsobeny třeba trávením jídla. Odpočinek může předcházet různým úrazům, které by mohly být způsobeny přetížením lidského organismu a těla. Únava a její vliv se u člověka nemusí projevit pouhým snížením tělesného výkonu, ale také změnami v sociálním chování nebo například sníženou motivací k různé činnosti nebo práci.

Rekreační činnosti slouží k celkovému odreagování a také, podobně jako odpočinkové činnosti, ke snížení únavy. Můžeme je zařadit také do pracovní doby nebo vyučovací hodiny. Mezi rekreační aktivity patří činnosti sportovní, tělovýchovné atd. Je vhodné tyto činnosti realizovat venku.

Zájmové činnosti by měly být samozřejmostí každého člověka. Tyto činnosti by měly být různorodé a podmínky by mělo vytvářet již rodinné prostředí. Výběr zájmové činnosti by však měla být v jisté míře ponechaná na dítěti, rodiče by neměli dítě nutit do zájmové činnosti, kterou sice preferují oni, ale jejich dítě ne, mohlo by se stát, že by svým jednáním mohli dítěti tuto činnost znechutit.

1.4 Vliv prostředí na trávení volného času

Ve vývoji jedince a jeho postoje k trávení volného času je velmi silným faktorem prostředí, ve kterém se jedinec nachází. Primární je prostředí rodinné, které ale v dospívání spíše nahrazují vrstevnické skupiny. Dále zmíníme prostředí školní, které jedince ve volném čase také ovlivňuje.

1.4.1 Vliv rodiny

Podle Přadky (1998, s. 26) lze rodinu označit jako *přirozené prostředí, do něhož se člověk rodí, aniž si mohl vybrat jiné a přejímá to, co v něm je připraveno rodiči*. Je tedy zřejmé, že rodiče vytvářejí sociální prostředí pro své potomky a ti pak po rodičích přebírají různé

hodnoty, názory, vzory chování a postoje. Rodinné prostředí člověka velice ovlivňuje a výrazně utváří. Rodina je základem státu, protože se v ní jedinec setkává s primární socializací a skrz rodinné prostředí se dostává do celé společnosti.

Optimální rodinné prostředí zahrnuje podle Vaňka (1972, s. 172) vnitřní stabilita rodiny, její přirozená a nenarušená struktura, kulturní atmosféra a civilizační standard. Výchovné prostředí v rodině podle autora utváří zdravou osobnost člověka a mezi činiteli, které působí na dítě, považuje právě toto působení za nejzávažnější.

Rodiče by měli na své děti působit nepřímo a pozitivně a utvářet podmínky pro optimální vývoj člověka. Děti jsou svými rodiči ovlivňovány samozřejmě také v oblasti volného času. Ovlivňují je aktivity, které rodiče realizují, dítě by však nemělo být omezováno pouze na aktivitu, kterou preferují rodiče, ale každému jedinci by mělo být poskytnuto více variant, jak trávit svůj volný čas (Spousta et al., 1997, s. 110).

Na volný čas dětí v rodině působí především objektivní podmínky života, jako jsou například velikost a úplnost rodiny. Vliv má také realizace volného času uvnitř rodinného kruhu, která se odvíjí od způsobu života. Důležitou součástí je také postoj, výchovná praxe rodičů a v neposlední řadě také hmotný předpoklad pro vytváření volnočasových aktivit. Rodiče by neměli působit jako jediný činitel, který rozhoduje o trávení volného času dětí, ale také by neměli trávení volného času jejich dětí nechávat volný průběh. Správná varianta je být dítěti pomocníkem ve volbě, spoluorganizátorem rodinných činností a aktivit (Hofbauer, 2004, s. 57).

V dnešní době se tradiční podoba rodiny velice proměňuje, tyto proměny také velice ovlivňují volnočasový život jejich příslušníků. Současná společnost klade na lidi vyšší pracovní a časové nároky, vyskytuje se také upřednostňování kariéry před výchovou dětí a s tím i riziko neadekvátního dohledu rodičů nad volnočasovými aktivitami dítěte.

1.4.2 Vliv vrstevníků

Vrstevnická skupina angl. peer group. Skupina dětí nebo mladých lidí přibližně stejného věku a často i s přibližně stejným sociálním statusem. Má významnou úlohu při socializaci jedince, zejm. při přechodu k dospělé roli, nabízí určitou ochranu a zázemí, může částečně kompenzovat sociální a citovou deprivaci svého člena. Může mít na své členy pozitivní, ale i negativní vliv (Průcha, Walterová, Mareš, 2013, s. 286). Na každého jedince a na jeho

život mají významný vliv sociální skupiny, mezi které řadíme i skupiny vrstevnické. Podle Řezáče (1998, s. 159) můžeme tento význam stručně charakterizovat jako zprostředkování působení makrosociálního prostředí, ovlivňování individuální výkonnosti, dotváření sociálních rysů osobnosti nebo uspokojování důležitých sociálních potřeb jako je sounáležitost, potřeba seberealizace, získání uznání a potřeba být akceptován.

Skupiny vrstevníků jsou typem sociálních skupin, ve které se členové seskupují přirozeně a spontánně, významnou spojovací složkou bývá nějaký společný zájem nebo potřeba. Jedinec se přirozeně snaží navazovat kontakty se svými vrstevníky, již dítě ve věku tří let začíná projevovat zájmy o jiné děti a také o společnou zábavu. Tento zájem o vrstevníky pokračuje, důležitou úlohu v životě jedince má vrstevnická skupina v pubescenci, kdy vrstevníci ovlivňují názory, postoje, osobnost, i trávení volného času členů (Knotová, 2004, s. 31 – 32).

Nejen zájmy, ale i společné problémy mohou mít pro pubescenta význam, mohou tyto problémy řešit společně, mají na ně podobný úhel pohledu. Jedinec získává mezi svými kamarády pocit podpory a jistoty v době, kdy se přirozeně uvolňují rodinné vazby. Začátkem puberty bývají tyto skupiny složeny spíše z lidí stejného pohlaví, ale postupem času se skupiny zvětšují a jejich členy jsou dívky i chlapci společně. Mladí lidé spolu realizují různé aktivity, jako jsou např. sport, kino, procházky, zábavy apod. Při těchto činnostech se vzájemně poznávají (Faltýsková, 2004, s. 42).

Vrstevnická skupina přispívá k socializaci svých členů a také k osvojování si pozitivních hodnot, v některých případech ale působí opačným, negativním směrem. Důsledkem tak může být rizikové, protisociální chování (Hofbauer, 2004, s. 99).

Každá vrstevnická skupina má své hodnoty a normy, podle kterých se její členové řídí a chovají. Jak už jsme se zmínili, vrstevnická skupina má na jedince velký význam jak pozitivní, tak i negativní. Mladí lidé tráví svůj volný čas převážně spolu, proto je důležité, aby rodiče věděli, s kým se jejich dítě stýká a do jaké skupiny patří a jak tato skupina volný čas tráví.

1.4.3 Vliv školního prostředí

Škola je všeobecně známá jako instituce, která zajišťuje výchovu a vzdělání. Také se od ní očekává, že žákům poskytne úspěšný vstup do občanského, profesionálního, ale i volnoča-

sového života. Svou úlohu ve volném čase škola uplatňuje přímo i nepřímo, prostřednictvím svých zařízení. Volný čas a čas strávený ve škole od sebe nejsou odděleny. I přes různé rozdílnosti jsou si tyto dvě oblasti blízké, inspirují se a prostupují sebou. Volnočasové aktivity školy odkrývají v dětech jejich zájmy, nadání a rozvíjejí je. Prostřednictvím těchto aktivit se utváří pozitivní vztah mladých lidí k různým způsobům vzdělávání, které je realizováno prostřednictvím volnočasových aktivit, ale i k samotnému způsobu trávení volného času (Hofbauer, 2004, s. 66 – 67).

2 VOLNÝ ČAS DĚTÍ A MLÁDEŽE JAKO PŘÍČINA, ALE I PREVENCE RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ

Volný čas je pro člověka velice důležitý. Jeho využívání může mít na život jedince vliv, který je u dětí a mládeže o to silnější. Efektivní využívání volného času může sloužit jako prevence rizikového chování, ale neefektivní trávení volného času se může stát příčinou rizikového chování. V této kapitole si vymežeme volný čas právě jako příčinu, ale i prevenci rizikového chování dětí a mládeže.

2.1 Rizikové chování dětí a mládeže

Děti tráví čím dále tím více času ve formálních skupinách v kolektivních zařízeních (ve škole, v zájmových organizacích) i v neformálních skupinách v místě bydliště. Tyto skupiny jsou mnohem větší než rodina a vliv učitelů, resp. vychovatelů na děti je v nich výrazně menší než v rodině (Čačka, 2000, s. 278).

Zpočátku se ve společnosti mluvilo o sociálně patologických jevech, tento termín však není podle sociologů správný, proto se vžil název rizikové chování (Kabíček, Csémy, Hamanová a kol., 2014, s. 34). Někteří autoři používají ve svých pracích pojem problémové chování, ostatní však pracují s pojmem rizikové chování. Labáth (2001, s. 41) se například přiklání k pojmu **rizikový**, protože ve významovém kontextu, je tento termín spíše neutrální, není tak sociálně nežádoucí, nevyvolává takovou negaci jako pojem **problémový**.

Rizikovým chováním se rozumí takové jednání, které může ohrozit život jedince, jeho zdraví, chování nebo sociální bezúhonnost. Je to jednání jedince proti zájmům společnosti, které jsou definovány legislativou (Matoušek, 2008, s. 175).

V dnešní době můžeme u mladých lidí zaznamenat rychlejší dospívání a také dřívější možné přijetí rizikového chování a způsobu života. V dnešní postmoderní době se často stává, že rodiče dětí stráví více času v práci, jsou na ně kladeny vyšší nároky, tím pádem mají na své dospívající děti méně času a často spoléhají na to, že bude výchova zajištěna institucionálně, např. škola. Toto působení ovšem nestačí. Děti a mládež, které tráví svůj volný čas bez adekvátního dozoru rodičů, mohou lehce sklouznout k rizikovému chování. Jestliže se člověk řídí správnými psychologickými pravidly, nenudí se, umí správně využít svůj volný čas a umí si správně zvolit z široké škály možností, které nabízí současný svět, neměl by mít problém držet se od rizikového chování (Matoušek, 1996, s. 14 – 19).

Výchova na děti a mládež samozřejmě musí působit jak ze strany volnočasových i školních institucí. Tak i ze strany rodinných příslušníků a celé společnosti. Ve školní prevenci rozlišujeme rizikové chování, které můžeme zařadit do devíti oblastí. Jedná se o záškoláctví, šikanu, rizikové sporty a rizikové chování v dopravě, rasismus a xenofobii, negativní působení sekt, sexuální rizikové chování, prevenci v závislosti na návykových látkách, poruchy příjmu potravy a okruh problémů, který je spojen se syndromem týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte (Miovský a kol., 2010, s. 159).

V práci si dále stručně vymezíme ty oblasti rizikového chování, se kterými se můžeme nejčastěji setkat v souvislosti s problematikou trávení volného času.

2.1.1 Oblasti rizikového chování

Jak už jsme se výše zmínili, neefektivní trávení volného času může mít za následek rizikové chování u dětí a mládeže. Když děti svůj volný čas nevyužívají tak, jak y měly, často se může stát, že se začnou nudit, nebo jsou ovlivněny vrstevníky a sklouznou lehce k tomu chování, které je považováno za rizikové. Zde si uvedeme nejčastější oblasti rizikového chování, se kterými se můžeme setkat právě v souvislosti s neefektivním využíváním volného času.

2.1.1.1 Šikana

Pöthe (1996, s. 34) pod pojmem šikana nebo šikanování mezi dětmi rozumí *široký okruh chování dítěte nebo skupiny dětí s cílem ohrozit, zastrašit, ponížít nebo jinak ublížit jinému dítěti nebo skupině dětí. Šikana zahrnuje slovní ponižování, nadávání a neustálé kritizování, výsměch, hrubé žertování, vydírání, omezování svobody, pohrdání, poškozování oděvu a osobních věcí, tělesné napadání*. Tato poměrně starší definice tedy vymezuje šikanu jako jakékoliv násilné chování člověka nebo skupiny proti jinému člověku, nebo skupině.

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (dále jen MŠMT) definuje šikanu jako *jakékoliv chování, jehož záměrem je ublížit jedinci, ohrozit nebo zastrašovat jiného žáka, případně skupinu žáků. Je to cílené a obvykle opakované užití násilí jedincem nebo skupinou vůči jedinci či skupině žáků, kteří se neumí nebo z nejrůznějších důvodů nemohou bránit. Zahrnuje jak fyzické útoky v podobě bití, vydírání, loupeží, poškozování věcí druhé osobě, tak i útoky slovní v podobě nadávek, pomluv, vyhrožování či ponižování. Může mít i formu*

sexuálního obtěžování až zneužívání. Šikana se projevuje i v nepřímé podobě jako nápadné přehlížení a ignorování žáka či žáků třídní nebo jinou skupinou spolužáků. V této definici můžeme najít také šikanu nepřímou, kdy agresor svou oběť trýzní právě tím, že, že si ji nevšímá, že ji vyčleňuje ze společenství a tím také svou oběť připravuje o pocit sounáležitosti.

V dnešní době, kdy rapidně stoupá rozvoj technologií, se často setkáváme s internetovou šikanou – kyberšikanou. Jedná se o formu psychické šikany, kdy agresor využívá komunikačních technologií a sociálních sítí, jako je internet (facebook, skype, twitter, atd.) nebo mobil, které jsou v dnešní společnosti přístupné téměř všem, včetně dětí. Cílem kyberšikany je ublížit jedinci nebo skupině. Kyberšikana se také může prolínat s osobní šikanou. Tato forma šikany má na oběť negativní psychický dopad, kyberšikana může mít dokonce za následek i smrt šikanovaného ([www. E-bezpeci.cz](http://www.E-bezpeci.cz)).

2.1.1.2 Zneužívání návykových látek

V současné době narůstá ve společnosti konzumace alkoholu a spotřeba tabáku jak u dospělých, tak i u mladistvých, a to také z toho důvodu, že jejich dostupnost je téměř neomezená. Tento fakt, prodej návykových látek mladistvým, který je však v rozporu s legislativou, svědčí o nedostatečné sankci za toto porušení. Dalším faktorem, který může podporovat děti a mládež ve zneužívání alkoholu a tabákových výrobků, je relativně vysoká tolerance populace vůči užívání těchto látek. (Nešpor, 2011, s. 53)

Mezi mladými lidmi se také ve velké míře vyskytuje užívání drog, věková hranice zneužívání těchto omamných látek se přitom stále snižuje. Csémy, Chomynová a Sadílek (2014, s. 56) tvrdí, že *zdravotní a sociální problémy a dopady, které souvisí s užíváním nelegálních drog jsou velice závažné, přestože jejich globální a společenský dopad je menší než společenské ztráty způsobené kouřením a nadměrným pitím alkoholu. Zneužívání drog je velkým problémem, který mladistvým narušuje normální psychosociální vývoj, dospívání, přípravu na budoucí povolání i mezilidské vztahy. Mimo tyto psychické a sociální negativní dopady ničí užívání omamných látek také tělesný vývoj a tělesné funkce.*

Důvody zneužívání návykových látek u mladistvých jsou různé. Velký vliv na jedince má vrstevnická skupina, se kterou se člověk stýká. Jestliže má dítě kamarády, kteří experimentují s drogami, tak se často stává, že dotyčný bude chtít drogu vyzkoušet také. A to buď ze

zvědavosti, nebo proto, aby do skupiny zapadl. Dalším důvodem může být zábava, kdy jedinec požívá alkohol, tabák nebo drogy za účelem bavit se, zlepšit si náladu. Mladí lidé také často zneužívají tyto látky kvůli svým problémům. Chtějí zapomenout na to, co je trápí, ať už v osobním životě, ve školním prostředí nebo jinde, a proto takto konají. Bohužel se z častého užívání může vytvořit závislost, která má negativní dopady na celou osobnost člověka, ale i na celou populaci.

2.1.1.3 Sexuální rizikové chování

Wellings (2001) in Kabíček, Csémy, Hamanová a kol. (2014, s. 245) poukazuje na fakt, že jestliže dojde v období dospívání k sexuálnímu styku, je to formující událost, ale může být také traumatická, a to především u dívek v rané adolescenci. Mezi projevy rizikového sexuálního chování patří časné zahájení sexuálního života, časté střídání sexuálních partnerů, styk s neznámým člověkem, prostituce, anální styk a krvavé sexuální praktiky. Bylo prokázáno, že čím dřív lidé se svým sexuálním životem začínají, tím větší je nedostatek tzv. sexuální kompetence, což znamená, že dospívající v budoucnu litují toho, že se sexem začali v tak nízkém věku, většinou provázeli sex pod určitým tlakem partnera nebo vrstevníků, nebo pod vlivem návykových látek a často také bez antikoncepce a ochrany proti pohlavním nemocem. Věk a okolnosti začátku intimního života mají význam pro zdraví celé společnosti.

Mezi rizika sexuálního života v dospívání patří nechtěné těhotenství a s tím související i umělé potraty a jejich následky na jedince, pohlavní nemoci a jejich následky, např. neplodnost, infekce, riziko rakoviny děložního čípku. Dalším rizikem jsou psychosociální poruchy.

2.1.1.4 Kriminalita a delikvence

Kriminalitou rozumíme souhrn sociálně podmíněných aktivit, které mají relativně častý výskyt, ve zvýšené míře, ohrožují společnost a jsou prohlášeny platným zákonodárstvím za trestné činy, respektive přečiny (Jedlička, Kořa, 1998, s. 104).

Mezi nelegální činy, kterých se děti a mládež často dopouštějí, můžeme řadit podvod, krádež a vandalismus. Fischer a Škoda (2009, s. 55-56) charakterizují **podvod** jako čin, které-

ho se dopouští člověk, který zneužívá cizí nevědomost k tomu, aby se situace obrátila k jeho vlastnímu obohacení, uspokojení. Velmi častým případem může být lákání peněz pod nějakou záminkou. Poté pachatel i s penězi zmizí a podvedený člověk o svůj majetek přijde. **Krádeží** se rozumí neoprávněné přisvojení si cizí věci nebo hodnoty. **Vandalismus** je nezdůvodnitelné, ničení různých předmětů, které jsou ve vlastnictví soukromém nebo společném. Pachatel vandalismus provozuje bezúčelně, většinou chybí motiv i užitek z tohoto ničení. K takovému chování dochází pravidla pod vlivem návykových látek, jako jsou drogy a alkohol a to zejména za účelem pobavení se.

2.1.2 Psychosociální rizikové faktory

Jedním z rizikových faktorů u obou pohlaví je osobnostní nezralost. V období dospívání by měl člověk hledat svoji vlastní identitu. Člověk, který svou identitu teprve hledá a nezná ještě dobře sám sebe ani svou hierarchii životních hodnot, není zcela připravený na vytvoření hlubšího a trvalejšího vztahu s partnerem. Dalším rizikovým faktorem je socioekonomická nezralost, kdy nejsou dospívající většinou zralí pro založení vlastní rodiny. Intimní život a reprodukční funkce spolu souvisí, zatímco v dnešní době jejich oddělování přináší různé problémy a rizika. Posledním rizikovým faktorem, o kterém se zmíníme, je používání antikoncepce a ochrany proti pohlavním nemocem v dospívání. Užívání antikoncepce vyžaduje určitý stupeň osobnostní zralosti. Proto také tato ochrana selhává u nejméně zodpovědných, u dospívajících pod vlivem psychoaktivních látek (Kabiček, Csémy, Hamanová a kol. (2014, s. 245 – 247).

2.2 Volný čas dětí a mládeže jako příčina rizikového chování

V minulých stoletích byly místem trávení volného času nejprve prostory a zařízení šlechty jako tehdejší společenské elity: zámecké zahrady, parky vybavené sochami, umělými jezírky a jeskyňkami, pavilony, replikami staveb různých národů. Později se začala této tendenci otevírat města – zpřístupňovala svoje hradby, kde vznikaly městské parky. Zde odpočívali, bavili se a věnovali sportu, sem chodili na vycházky a tyto místa si osvojovali jako prostory svých volnočasových aktivit (Hofbauer. 2004, s. 79).

Po nástupu průmyslového kapitalismu začaly trávit děti z nemajetných rodin svůj volný čas v ne moc příznivém prostředí města – na náměstích, ulicích, v místech městské zástavby, na nevyužívaných prostranstvích okraje města. Takováto místa využívá neorganizovaná mládež k trávení volného času dodnes (Hofbauer, 2004, s. 79 – 80).

Tím, jak se česká společnost měnila, vytvářela od devadesátých let dvacátého století nové podmínky pro trávení volného času dětí a mládeže. Prosazovaly se různé možnosti, jednostranná řešení pomalu zanikala. Znamenalo to, že každé dítě si mohlo vybrat z široké škály možností, které byly pro ně přístupné, někteří jedinci si však vybrat nedovedli. Z důvodu této rostoucí nabídky roste také význam její přitažlivosti a přesvědčivosti. Významný je také zájem ze strany dítěte a podpora z řad dospělých. Jestliže však člověk na tyto možnosti reagovat neumí, zůstane jeho trávení volného času u nicnedělání, nudí se, anebo podléhá protispolečenskému jednání (Hofbauer, 2004, s. 44).

Snahou dětí dostat se z každodenního stereotypu a z nudy se stávají různé negativní způsoby jejich jednání. Jedním z nich může být sprejství, kdy se jedinec snaží něco výtvarně vyjádřit, svá díla však mladí většinou umísťují na vagony, zdi, fasády domů a na jiná podobná místa, která svou činností poškozují. Další projevy protispolečenského jednání, se kterými se můžeme nejčastěji setkat u neadekvátního trávení volného času, jsou oblasti rizikového chování, které jsme si již stručně vymezili v předešlé podkapitole. Jedná se o šikanu, zneužívání návykových látek, sexuální rizikové chování a delikvenci (podvody, krádeže, vandalismus). Příčinou takového jednání bývá nedostatek přesvědčujících informací a malá motivace, která se také odráží v nedostatečném zájmu ze strany mladistvých. Velkým problémem však také bývá neznalost toho, jak využít nabízené možnosti, což má za následek izolaci od volnočasových aktivit a pro jedince je pak těžší vstoupit do dalších oblastí lidského života. Pro překonání tohoto společenského problému, jakým je neschopnost a nepřipravenost dětí a dospívajících pozitivně realizovat volný čas je řešením dostatečné množství pro ně přitažlivých a zajímavých nabídek, odstranění nezájmu a učení, jak těchto možností správně využít. Důležitá je všestranná podpora dospělých, a to jak ze strany rodinných příslušníků, tak ze strany učitelů, pedagogů volného času i celé široké veřejnosti která slouží k tomu, aby se mladí do činností aktivně zapojovali, aby se naučili spolupracovat sami na sebe a naučili se správně vybírat z těch volnočasových aktivit a činností, které jim jsou k dispozici (Hofbauer, 2004, s. 45 – 46).

2.3 Volný čas dětí a mládeže jako prevence rizikového chování

Podle Hofbauera (2004, s. 61) je rodina prvním prostředím, které utváří optimální podmínky pro volný čas dítěte. Rodina dítěti předává hodnoty, motivuje je k určitým cílům, zajišťuje hmotné potřeby a finance, aby dítě mohlo navštěvovat různé služby. Rodina také dítě informuje o tom, jak by mohlo svůj čas trávit mimo rodinu, v jiném prostředí. Způsob trávení volného času se však odlišuje, protože každá rodina má jiný životní styl, odlišný sociální status i jiný celkový pohled na volný čas a vztah k němu.

Velice žádoucím cílem, bohužel doposud nedosaženým, je zájem rodičů o bohaté a smysluplné trávení volného času jejich dětí a to díky citlivému vedení ze strany rodiny, ale i na základě dobrovolného rozhodnutí dítěte. Rodiče, jakožto podporovatelé a realizátoři volného času jejich dětí, je můžou učit, aby děti k volnému času přistupovaly tvůrčím způsobem, můžou jim předávat takové hodnoty a postoje, které ony samy budou v budoucnu praktikovat ve své prokreační rodině. Toto působení se uskutečňuje pomocí sociálního učení, předáváním vzorců pozitivního chování rodičů ve volném čase a zapojováním dítěte do aktivit rodiny. Nápodoba rodičů může být ovšem také nežádoucí, jestliže rodina tráví svůj volný čas nudou nebo dokonce protispolečenským chováním. Dále může na dítě působit uskutečňování společenských i individuálních zájmových činností v rodině, kdy se stane daná činnost pro sítě zajímavá a ono se pak stane přirozeným pokračovatelem v této aktivitě. Neméně důležité je také citlivé sledování a reagování na potřeby dětí, jejich zájmy a nadání, které se dále mlže rozvíjet. S rostoucím věkem se děti postupně osamostatňují a společně se svými kamarády vstupují do dalších výchovných prostředí. Můžeme jmenovat třeba různé kroužky, sportovní aktivity, umělecké, tvořivé činnosti, různá sdružení apod. (Hofbauer, 2004, s. 61 – 62).

Pozitivně zaměřené vrstevnické skupiny svým členům dávají pocit sounáležitosti, poskytují prostor ke komunikaci, společné zážitky, vzpomínky a mohou budovat hluboké osobní vztahy. Vrstevníci se mohou navzájem kladně ovlivňovat v postojích a hodnotách, jsou trvalou součástí života mladých lidí a na své členy působí i výchovně (Hofbauer, 2004, s. 99).

Rodina je tedy primárním prostředím, ve kterém se dítě učí, jak správně využívat svůj volný čas. Jestliže je správně vedeno a rodina spolupracuje s dalšími výchovnými institucemi (školními i mimoškolními), dítě je podporováno v tom, co jej baví a není ponecháno neorganizovanému trávení volného času, může sloužit adekvátní využití volného času jako pre-

vence rizikového chování. I vrstevnické skupiny, které jsou pro jedince velice důležité, se mohou navzájem kladně ovlivňovat a podněcovat se k pozitivnímu trávení volného času svých členů.

3 AZYLOVÉ DOMY V ČR

Pojem azyl je v sociální práci chápán dvojím způsobem. První způsob chápeme jako práci s uprchlíky jiných zemí, kterou se však v této práci dále zabývat nebudeme, druhý způsob pak chápeme jako azyl v rámci sociálních služeb pro osoby bez domova a pro lidi v nepříznivé životní situaci.

V této kapitole přiblížíme pojem azylový dům, dále zde uvedeme druhy azylových domů, zaměříme se také na lidi bez domova, budeme se zabývat Sdružením azylových domů a přiblížíme si práci sociálního pracovníka s uživatelem v rámci služby azylový dům.

3.1 Azylové domy

Azylový dům je ubytovací zařízení, určeno pro osoby bez domova. Azylový dům by měl umožnit svým uživatelům, kteří jsou motivováni ke změně jejich dosavadního životního stylu, integraci do společnosti. Osoby, žijící v tomto zařízení, procházejí tzv. integračními stupni (fázemi pobytu), během kterých si klient klade postupně náročnější cíle. Délka pobytu v azylových domech je omezena na několik měsíců (Matoušek, 2008, s. 30).

Dle zákona č. 108/2006 Sb. o sociálních službách, azylové domy poskytují pobytové služby na přechodnou dobu osobám v nepříznivé sociální situaci spojené se ztrátou bydlení. Služba obsahuje poskytnutí stravy nebo pomoc při zajištění stravy, poskytnutí ubytování a pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.

Zřizovateli azylových domů v České republice jsou povětšinou církve, méně pak obce, státní orgány a nestátní organizace. Azylové domy jsou v České republice, stejně jako v jiných zemích, brány jako komfortnější než noclehárny. Předpokládá se, že uživatelé mají výplatu nebo pobírají důchod, a tím pádem mohou platit vyšší částku za noc než v noclehárnách. (Matoušek, 2008, s. 30)

Matoušek (2008, s. 30) uvádí jako hlavní problém nedostatek sociálních bytů v České republice, tj. obecních nebo státních bytů s regulovaným nájmem, kde by mohl člověk, usilující o společenskou integraci, žít.

Podle zákona č. 108/2006 Sb. o sociálních službách, se azylové domy řadí mezi služby sociální prevence. *Služby sociální prevence napomáhají zabránit sociálnímu vyloučení*

osob, které jsou tímto ohroženy pro krizovou sociální situaci, životní návyky a způsob života vedoucí ke konfliktu se společností, sociálně znevýhodňující prostředí a ohrožení práv a oprávněných zájmů trestnou činností jiné fyzické osoby. Cílem služeb sociální prevence je napomáhat osobám k překonání jejich nepříznivé sociální situace a chránit společnost před vznikem a šířením nežádoucích společenských jevů.

3.1.1 Bezdomovci

Bezdomovce můžeme definovat jako lidi, kteří jsou bez stálého bydlení a často také bez stálého zaměstnání. Tito lidé žijí mimo zdroje, které jsou pro ostatní občany běžně dostupné. (Matoušek, 2008, s. 31) Jak následně uvádí autor, jsou mezi bezdomovce, spolu s osobami bez přístřeší, zahrnovány i osoby, žijící v nedůstojných podmínkách, v ústavech a sociálních zařízeních, osoby, které vlastní bydlení nemají nebo ty, jimž hrozí ztráta bydlení. Mezi tyto „bezdomovce“ můžeme řadit také některé rodiny s dětmi.

Lidé bez domova často nemají ani zaměstnání a rodinu, respektive jejich vztahy s příbuznými jsou tak narušené, že zcela ztrácí svou funkci. Člověk bez domova nemá téměř žádné vazby ke společnosti, proto také zůstává izolován na jejím okraji. (Vágnerová, 2004, s. 748)

Právní řád chápe osoby bez přístřeší jako osoby, které nemají vlastní domov, ani si jej nenajímají, nebo nežijí u osoby blízké. Dále se mezi bezdomovce řadí osoby, které domov nechtějí nebo nemůžou užívat, či jej užívají protiprávně, viz Zákon č. 108/2006 Sb.

Lidé bez domova jsou problémem hlavně ve velkých městech. Ztráta domova je výsledkem působení mnoha vnějších i vnitřních faktorů. Mezi vnější příčiny můžeme řadit např. vysokou nezaměstnanost, chudobu, nedostatečné zabezpečení ve stáří, nedostupnost bydlení z finančních důvodů, ale také institucionální příčiny. Mnoho bezdomovců totiž tvoří mladí lidé, kteří jsou propuštěni ze zařízení ústavní výchovy a nejsou připraveni na samostatný život. Vnitřní příčiny bezdomovectví jsou například dlouhodobá nezaměstnanost, ale mohou jimi být také vztahové a osobní podmínky jednotlivců a rodin. Nejčastější příčiny ztráty domova u českých bezdomovců je rozpad rodiny a ztráta zaměstnání (Průdková a Novotný, 2008, s. 15 – 16).

3.1.2 Druhy azylových domů

V České republice jsou azylové domy určeny pro muže, ženy, matky s dětmi i pro celé rodiny v krizové situaci. Služby sociální prevence, do které tyto domy patří, mají vést k překonání nepříznivé životní situace, ale také mají chránit společnost před vznikem sociálně nežádoucích jevů.

3.1.2.1 Azylový dům pro muže

Posláním tohoto zařízení je pomoci mužům v nepříznivé, složité životní situaci, hmotné nouzi nebo v životní krizi, která ohrožuje jejich fungování v běžném životě a pomoci těm, kteří jsou ohroženi sociálním vyloučením ze společnosti. Azylový dům poskytuje uživatelům ubytování a nabízí jim klidový prostor a odbornou pomoc, případně její zprostředkování, pro vyřešení nejzávažnějších překážek, které jim brání nebo je omezují v plnohodnotném životě ve společnosti (Centrum soc. služeb Praha, 2016).

3.1.2.2 Azylový dům pro ženy

Posláním této služby je poskytnout dočasné ubytování ženám, které se ocitly v nepříznivé životní nebo sociální situaci a jsou ohroženy sociálním vyloučením. Sociální služba poskytovaná v AD vychází z individuálních potřeb uživatelky, motivuje je k tomu, aby aktivně řešily svou nepříznivou sociální nebo životní situaci. Tato služba nabízí uživatelkám podporu, která maximálně zachovává a rozvíjí jejich schopnosti a snižuje závislost na poskytované službě. Například podpora při hledání zaměstnání nebo ubytování, nápomoc při komunikaci s úřady a jinými institucemi nebo pomoc při zprostředkování kontaktu s institucí, která může být nápomocí k řešení nepříznivé sociální situace uživatelky. Cílem služby je pomoci uživatelce zapojit se do ekonomického, sociálního i kulturního života společnosti, s ohledem na její sociální situaci. Pracovník v této sociální službě se snaží podpořit uživatelku v takovém stylu života, který je ve společnosti považován za normální (Centrum soc. služeb Praha, 2016).

3.1.2.3 Azylové domy pro matky s dětmi

Tyto azylové domy jsou určeny ženám s dětmi v jejich nelehkých životních rodinných situacích a jsou také pro mladé dívky, které si musejí poradit s nechtěným těhotenstvím. Tato služba nabízí dočasné ubytování. Zázemí ženám s dětmi azylové domy poskytují zpravidla na půl roku, ale je tu také možnost prodloužení. Azylové domy dávají svým uživatelkám možnost přípravy stravy a zajišťují jim hygienu. Dále poskytují základní sociální poradenství, výchovné, vzdělávací a aktivační služby a nabízí pomoc v prosazování práv a oprávněných zájmů. (Zákon č. 108/2006, o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů, §57 Azylové domy).

3.1.2.4 Azylové domy pro rodiny s dětmi

Posláním azylových domů pro rodiče s dětmi je nabízet pobytové služby a prostřednictvím těchto služeb nabídnout rodinám, které se dostaly do nepříznivé životní situace, která je spojena se ztrátou bydlení, podporu. Tato podpora spočívá v poskytnutí celodenního bydlení, hygieny, v možnosti stravování a v motivaci k návratu do společnosti a normálního života. Dále poskytují uživatelům pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí (Zákon č. 108/2006, o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů, §57 Azylové domy).

3.1.3 Sdružení azylových domů (S.A.D.)

Jedná se o občanské sdružení podle občanského zákoníku č. 89/2012. Sdružení azylových domů bylo založeno v roce 1994 jako organizace, která zastřešuje osoby a zabývá se lidmi bez domova. Členy této organizace jsou azylové domy z České republiky, jedná se o domy státní, nestátní, církevní a obecní. Jsou to domy určené pro muže, ženy, matky s dětmi, rodiny s dětmi, seniory i domy na půl cesty. V současné době má S.A.D. 80 členů. Členem sdružení může být pouze azylový dům, který má jasně ucelenou koncepci a který splňuje kritéria kvality v oblasti poskytování sociálních služeb. Primárním cílem této organizace jsou služby sociální prevence, práce s lidmi bez přístřeší nebo s lidmi, kteří jsou ztrátou bydlení ohroženi a vytvářet pro ně odborné a kvalitní prostředí pro fungování. S.A.D. realizuje aktivity, které vedou ke spolupráci s dalšími organizacemi, které se zabývají problémem lidí bez přístřeší. Organizace tvoří spolupracující síť azylových domů a dalších typů

služeb, které poskytují pomoc lidem v nouzi a v nepříznivých životních situacích. Dalším úkolem sdružení je pomoc při zakládání nových azylových domů, například formou konzultací, ale také umožněním stáží a přípravy nových zaměstnanců. S. A. D. spolupracuje s Výzkumným ústavem MPSV při mapování problémů lidí bez domova v ČR (Sdružení azylových domů v ČR, 2016).

V roce 1996 bylo S.A.D. přijato do mezinárodní organizace FEANTSA, která vznikla v roce 1991 a je poradním orgánem Evropského společenství a Evropského parlamentu. Mezinárodní organizace FEANTSA, která zastřešuje nestátní organizace pracující s bezdomovci v evropských zemích. Evropská federace národních organizací pracujících s bezdomovci (FEANTSA) byla založena roku 1989. Jedná se o mezinárodní organizaci sdružující přibližně sto nevládních organizací, zabývajících se lidmi bez domova (Průdková, Novotný, 2008, s. 59).

3.2 Práce sociálního pracovníka s uživateli AD

Azylové domy neposkytují svým uživatelům pouze přístřeší, ale velkou výhodou jim zde je sociální pracovník, který jim pomáhá v mnoha ohledech v jejich nepříznivé životní situaci. V této podkapitole si přiblížíme práci sociálního pracovníka s uživateli v azylovém domě.

3.2.1 Sociální pracovník v AD

V rámci pobytu v azylovém domě jsou uživatelé podporováni v bydlení, ale také je jim poskytována pomoc, a to při uplatňování jejich práv a při obstarávání různých osobních záležitostí, které souvisejí se snahou o zlepšení uživatelova sociálního fungování. Pracovníci azylových domů nabízejí uživatelům širokou škálu aktivit, které směřují ke zlepšení kvality uživatelů v oblasti péče o děti, péče o domácnost, v oblasti finančního hospodaření nebo v oblasti orientace v místních sociálních službách. Práce sociálních pracovníků v těchto zařízeních směřuje k tomu, aby se uživatel, po určité době, kterou stráví v azylovém domě, navrátil do normálního společenského života (Matoušek a kol, 2013, s. 429).

Azylová zařízení se řídí podle zákona o sociálních službách (č. 108/2006 Sb.), a s ohledem na tento fakt se musí uzavírat s každým uživatelem individuální plán. V rámci tohoto plánu se nahlíží na situaci, ve které se uživatel vyskytuje, a hledají se určité cesty k řešení této situace. Smyslem je motivovat uživatele ke zlepšení jejich sociálního fungování v těch oblastech, které si uživatelé s pomocí pracovníků azylových domů zvolí, za účelem návratu do normálního života. Tyto plány v azylových domech mají inkluzivní charakter, stejně jako i služby, které jsou uživatelům AD nabízeny (Navrátilová) in (Matoušek a kol., 2013, s. 430).

Práce sociálního pracovníka v azylových zařízeních plní všestranné funkce, pracovník se snaží vézt uživatele k tomu, aby se zlepšila jejich nepříznivá životní situace. Sociální pracovník by měl podporovat plány uživatelů, kteří obývají azylový dům, ve kterém sociální pracovník pracuje, měl by být uživatelům k dispozici, jestliže ho potřebují. Pracovník by měl umět naslouchat potřebám uživatelů a podporovat ho v řešení problémů. V neposlední řadě by měl sociální pracovník v těchto zařízeních dokázat poskytnout přímou praktickou pomoc, nebo umět odkázat na další služby, které uživateli poskytnou pomoc, která již není v kompetencích sociálního pracovníka azylových domů (Matoušek, 2013, s. 216).

„Kompetence je funkcionální projev dobře zvládané a uznávané profesní role sociálního pracovníka, jejíž součástí jsou odborné znalosti, schopnosti reflektovat adekvátně a citlivě aplikovat hodnoty profese“ (Havrdová, 1999, s. 42).

Každý sociální pracovník by měl být vybaven určitými kompetencemi, které by měl při práci s klientem využívat. Mezi kompetence sociálního pracovníka řadí rozvíjení účinné komunikace, orientaci a plánování postupů, podporu a pomoc při soběstačnosti, zásah a poskytnutí služby, přispívání k práci organizace a odborný růst (Matoušek, 2003, s. 16).

Práce sociálního pracovníka v azylovém domě se váže k těmto kompetencím, které jsme si podle v předchozím odstavci vymezili. Sociální pracovník musí umět komunikovat s uživateli azylových domů, ale i se spolupracovníky a dalšími lidmi, se kterými se ve svém zaměstnání setkává. Musí se umět orientovat a plánovat postupy řešení problémů a sociální práce. Sociální pracovník v azylovém zařízení by měl zvládat uživatele podporovat a pomáhat jim v cestě k vlastní soběstačnosti. Dále by měl pracovník umět uživatelům poskytnout službu, kterou potřebují, a také by je měl umět odkázat na další služby, které uživatelům mohou pomoci. Důležité také je, aby sociální pracovník v azylovém domě od-

borně rostl, vzdělával se, prohluboval své zkušenosti a tím pádem přispíval jak organizaci, tak i sám sobě, formou seberealizace.

Neméně důležité, při práci sociálního pracovníka, jsou jeho osobnostní předpoklady. Podle Gulové (2011, s. 36) by měl být sociální pracovník důvěryhodný, měl by umět klientovi naslouchat, měl by být empatický a tím pádem by se měl do klienta umět vcítit, dále by měl být cílevědomý, samostatný, měl by být iniciativní a měl by mít smysl pro poznání souvislostí. Určitě by se měl umět samostatně rozhodovat, být nápaditý a do jisté míry umět předvídat. Měl by být sebekritický a odolný vůči neúspěchům a měl by mít schopnost nést určité riziko. Dále by měl mít zájem o informace, měl by se chtít sebevzdělávat a zdokonalovat. Měl by také umět spolupracovat a komunikovat se spolupracovníky.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 VÝZKUMNÝ PROBLÉM

Děti a mládež mají v dnešní době spoustu volného času a společnost by se měla zajímat o to, jakým způsobem tento čas využívají. Na prvním místě je to záležitost rodiny, kdo se má zajímat o to, jak děti svůj volný čas tráví.

V azylových domech žijí děti často pouze s jedním rodičem, nebo s rodinou, která je v nepříznivé životní situaci a proto pro ni mnohdy není lehké mít plnou kontrolu nad volným časem svých dětí. Tyto děti pak mívají sklony k neefektivnímu trávení volného času a to může vést k rizikovému chování. Mezi významné faktory pro vznik kriminálního chování patří právě otázka trávení volného času. Efektivní trávení volného času slouží jako prevence nežádoucího a kriminálního chování, proto je důležité zaměřit se právě na volný čas těchto sociálně znevýhodněných a ohrožených dětí. Neméně důležité je zaměřit se na povědomí rodiny o důležitosti efektivního využívání a trávení volného času.

Je důležité zjistit názory na volný čas uživatelů azylových domů, protože právě oni můžou nejvíce ovlivnit trávení volného času svých dětí. Společnost by se o tento problém měla zajímat právě z preventivního hlediska, protože neefektivní trávení volného času a jeho následky, nepostihuje pouze děti, které nedovedou volný čas efektivně využít, ale také celou společnost.

5 DESIGN VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

5.1 Výzkumné otázky

5.1.1 Hlavní výzkumná otázka

- Jaký je názor uživatelů azylových domů na trávení volného času jejich dětí?

5.1.2 Dílčí výzkumné otázky

- Jaká je celková informovanost respondentů v oblasti trávení volného času jejich dětí?
- Jaký je pohled respondentů na trávení volného času z hlediska důležitosti v lidském životě?
- Jaká je informovanost respondentů o možnostech trávení volného času dětí prostřednictvím zájmových činností v azylových domech i mimo ně?

5.2 Výzkumné cíle

5.2.1 Hlavní výzkumný cíl

- Zjistit názory uživatelů azylových domů na trávení volného času jejich dětí.

5.2.2 Dílčí výzkumné cíle

- Zjistit celkovou informovanost respondentů v oblasti problematiky trávení volného času jejich dětí.
- Zjistit pohled respondentů na trávení volného času z hlediska důležitosti v lidském životě.
- Odhalit informovanost respondentů o možnostech trávení volného času dětí prostřednictvím zájmových činností v azylových domech i mimo ně.

5.3 Výzkumný soubor

Jako výzkumný soubor byli zvoleni uživatelé azylových domů na území Moravskoslezského kraje. Konkrétně šlo o azylové domy pro matky s dětmi a o azylové domy pro rodiny s dětmi. V Moravskoslezském kraji působí celkem 21 azylových domů, které jsem kontaktovala formou e-mailu, telefonicky, nebo osobně. Spolupracovat a podílet se na mém výzkumu se mnou souhlasilo 15 azylových domů. Pracovníci ostatních zařízení spolupráci odmítli z důvodu mnoha dalších realizovaných výzkumů v těchto zařízeních nebo z důvodu ověřené nespolupráce ze strany uživatelů. Setkala jsem se také s nereakcí ze strany zařízení na můj dotaz, zda do výzkumu mohu zahrnout i oslovený azylový dům. Většinu azylových domů jsem po domluvě se sociálním pracovníkem/sociální pracovnící, navštívila osobně. Někteří sociální pracovníci mi nabídli možnost zaslání dotazníků elektronickou formou a následné zaslání vyplněných dotazníků poštovně zpět ke mně, s čímž jsem souhlasila.

Šetření jsem prováděla v 15 azylových domech v okresech Bruntál, Frýdek – Místek, Karviná, Nový Jičín, Opava a Ostrava. V okrese Bruntál jsem výzkum realizovala ve dvou azylových domech, a to přímo ve městě Bruntál. V okrese Frýdek – Místek jsem výzkum realizovala v azylovém domě, který se nacházel ve městě Třinec. V okrese Karviná jsem výzkumné šetření prováděla ve městech Havířov, Orlová a Karviná – Staré město. V okrese Nový Jičín jsem výzkum realizovala v azylovém domě přímo v Novém Jičíně, dále ve Studénce, v Kopřivnici a ve Straníku. V okrese Opava jsem zahrнула do šetření azylový dům, který se nachází přímo v Opavě. V okrese Ostrava – město, jsem spolupracovala s azylovými domy, které sídlí také přímo v Ostravě, v části Moravská Ostrava a Ostrava – Hruškov.

Výzkumný soubor byl vybrán pomocí dostupného výběru, což jsou v našem případě uživatelé azylových domů v Moravskoslezském kraji.

5.4 Sběr dat

Pro sběr dat mého výzkumu byla zvolena metoda dotazníku. Z toho důvodu, že jsem výzkum zaměřila na celý Moravskoslezský kraj, tak pro mě byla tato metoda nejpříjemnější. Dotazník můžeme definovat jako *způsob písemného kladení otázek a získávání písemných odpovědí*. (Gavora, 2000, s. 99) Disman (2002, s. 78) uvádí, že je dotazník vhodný pro výzkum s velkým počtem respondentů při relativně nízkých nákladech.

Dotazník byl rozdělen do 3 částí. V první, úvodní části, byl vysvětlen cíl a účel dotazníku. Dále jsem zde respondentům poděkovala za jejich čas a ochotu při vyplnění dotazníku a ujistila je o anonymitě jejich odpovědí. Druhá část obsahovala samotné otázky. Dotazník obsahoval celkem 15 otázek, z toho bylo 13 otázek uzavřených a 2 otázky polouzavřené. V poslední části dotazníku jsem nechala prostor na případné poznámky respondentů.

Celkový počet rozdaných dotazníků byl 120. Navrátilo se 85 platných dotazníků. Návratnost dotazníků tedy činila 70, 83%. Sběr dat pro výzkum byl realizován v měsících únor a březen v roce 2016.

5.5 Analýza dat

K vyhodnocení odpovědí z dotazníku jsme použili výsečové a sloupcové grafy a stručně je okomentovali.

1. Víte, jakým způsobem vaše dítě tráví svůj volný čas?

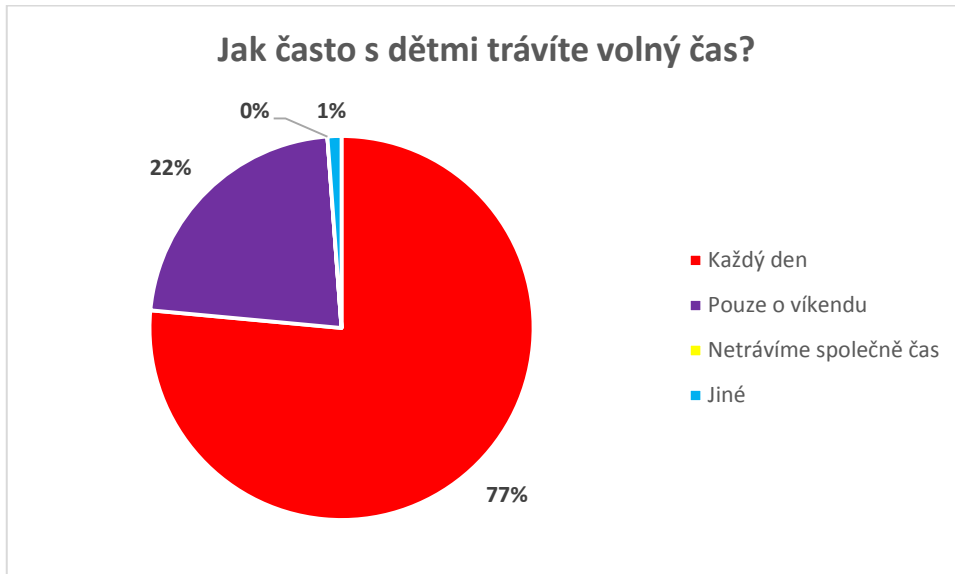
Graf 1. Jakým způsobem tráví vaše dítě čas

Celkem 59% respondentů ví, jakým způsobem jejich dítě tráví volný čas. 27% respondentů odpovědělo na otázku, jestli ví, jakým způsobem jejich dítě tráví volný čas „spíše ano.“ 11% respondentů spíše neví, jak jejich děti tráví volný čas a 3% respondentů neví, jakým způsobem tráví jejich děti volný čas. Můžeme tedy říci, že většina respondentů má povědomí o tom, jakým způsobem jejich děti volný čas tráví.

2. Jak často s dětmi trávíte společně volný čas?

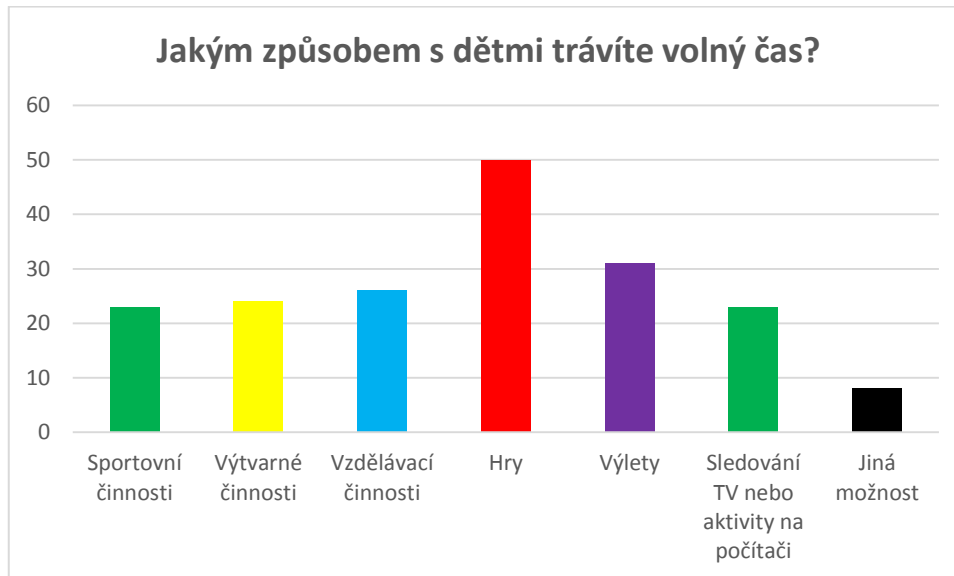
Graf 2. Jak často s dětmi trávíte volný čas

Většina respondentů, a to 77% tráví se svým dítětem volný čas každý den. Pouze o víkendu tráví se svým dítětem volný čas 22% respondentů. Jeden respondent uvedl, že se svým dítětem tráví veškerý čas. Žádný z respondentů nevedl, že by se svým dítětem volný čas netrávil vůbec. Většina respondentů tedy tráví se svým dítětem volný čas každý den.

3. Jakým způsobem společně s dětmi trávíte volný čas?

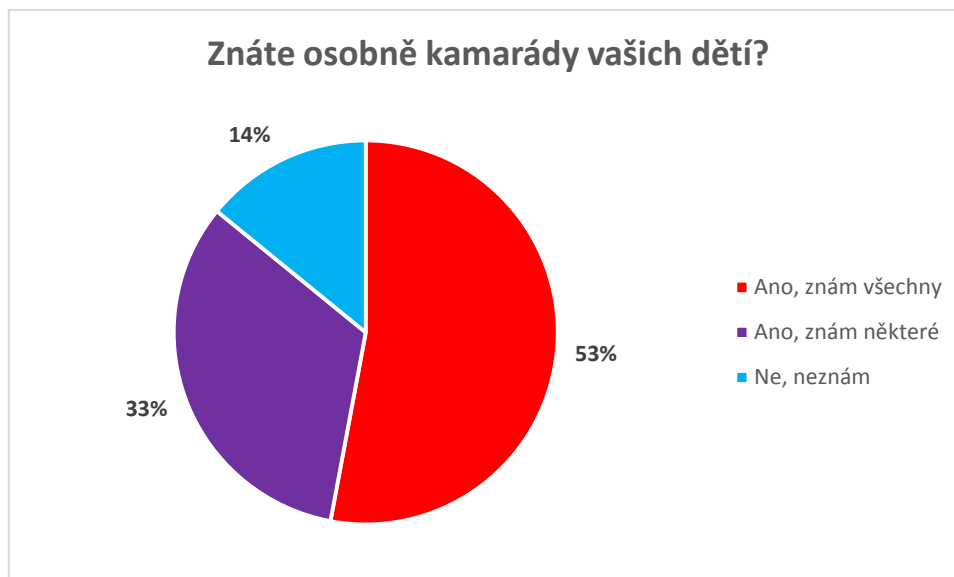
Graf 3. Jakým způsobem s dětmi trávíte čas

Tato otázka byla polouzavřená a respondenti zde vybírali z možností, jakým způsobem se svými dětmi tráví volný čas. Respondenti mohli zakroužkovat i více možností a měli k dispozici i odpověď „jiná možnost“, kde měli prostor na další odpovědi. Nejvíce respondentů se ve svém volném čase, stráveném s dětmi, věnuje hrám. Poté byla často volena možnost „výlety.“ Odpověď „vzdělávací činnosti“ byla volena nejčastěji po výletech. Poté následovala odpověď „výtvarné činnosti“ a po této odpovědi následovaly dvě stejně často volené odpovědi - „sportovní činnosti“ a „sledování TV, nebo aktivity na počítači. Mezi další možnosti trávení volného času, které respondenti zmiňovali, patřilo povídání, mazlení, četba a ruční práce.

4. Znáte osobně kamarády vašich dětí, kteří s nimi tráví volný čas?

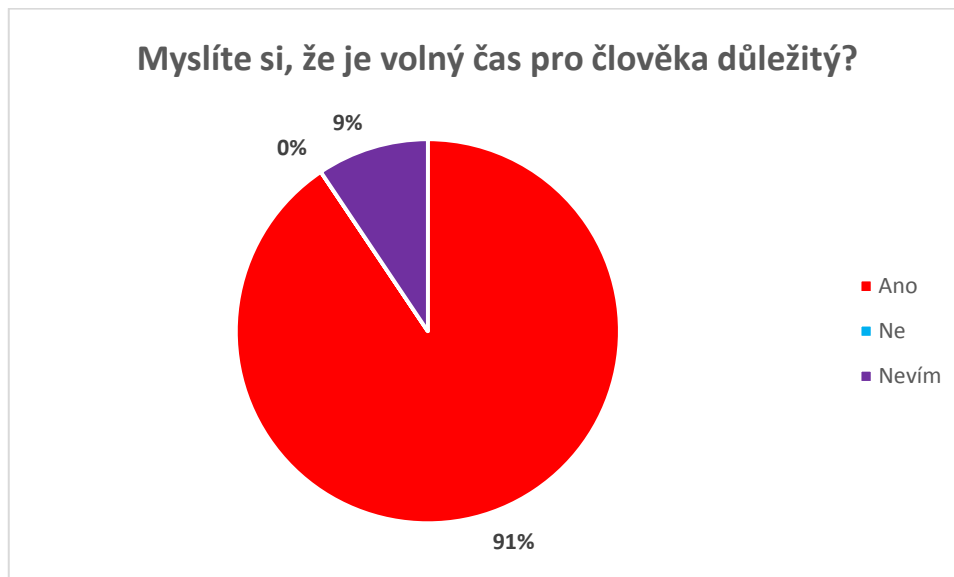
Graf 4. Znáte osobně kamarády vašich dětí

Na otázku, zda respondenti znají kamarády svých dětí, kteří s nimi tráví volný čas, odpovědělo 53% respondentů „ano, znám všechny“, 33% respondentů odpovědělo „ano, znám některé“ a celkem 14% respondentů odpovědělo, že kamarády svých dětí nezná.

5. Myslíte si, že je volný čas pro člověka důležitý?

Graf 5. Myslíte si, že je volný čas pro člověka důležitý

U této otázky můžeme pozorovat, že většina respondentů si myslí, že volný čas pro člověka důležitý je. 9% respondentů neví, zda je volný čas pro člověka důležitý a žádný respondent si nemyslí, že volný čas pro člověka není důležitý.

6. Myslíte si, že má způsob trávení volného času pozitivní vliv na dítě?

Graf 6. Má volný čas pozitivní vliv na dítě

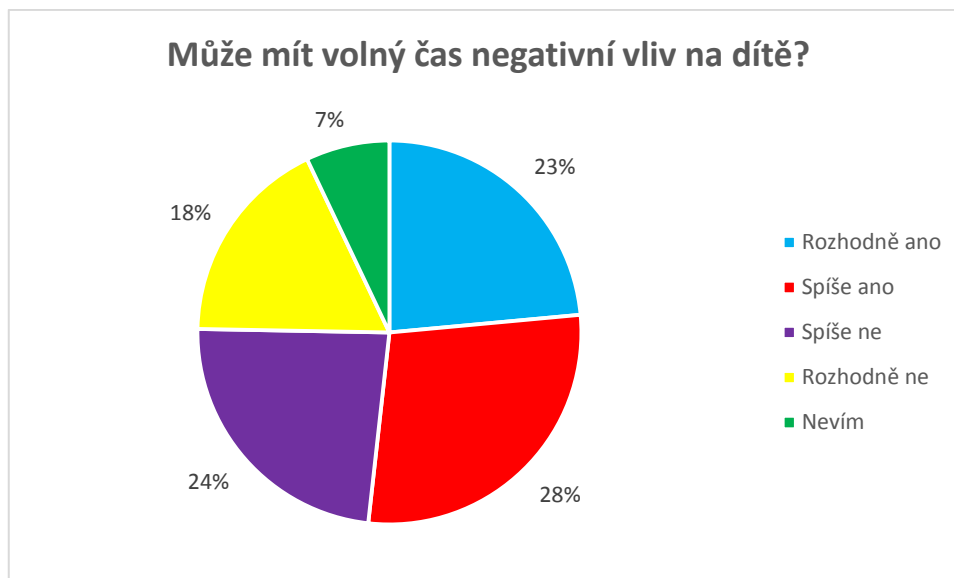

Na grafu, který zobrazuje odpovědi na otázku číslo 6, můžeme vidět, že si celkem 92% respondentů myslí, že má volný čas na dítě pozitivní vliv. Pouze 8% respondentů neví, zda má volný čas na dítě pozitivní vliv. Žádný respondent nevedl odpověď „ne.“

7. Myslíte si, že způsob trávení volného času může mít na dítě negativní dopad?

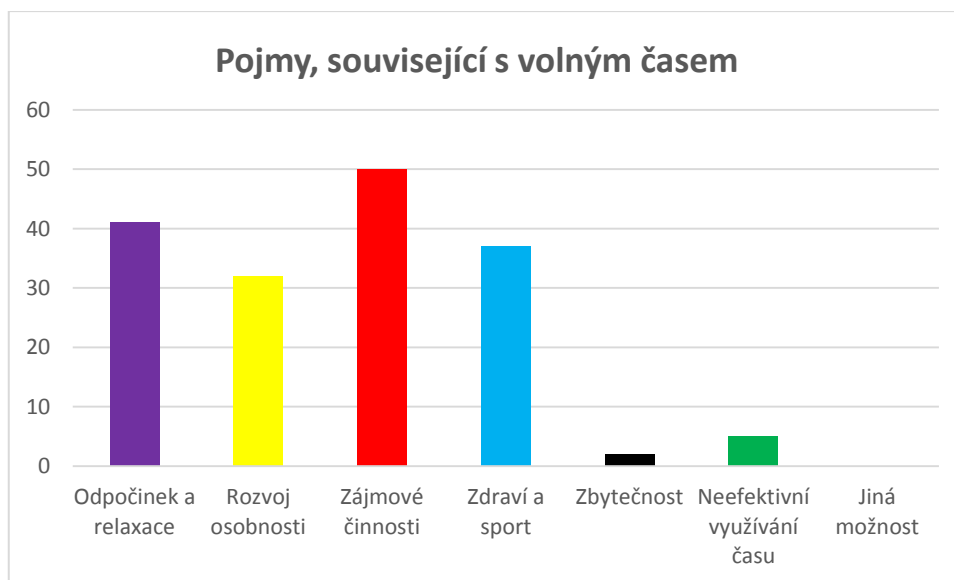
Graf 7. Může mít volný čas negativní vliv na dítě

Na otázku, zda může mít volný čas negativní vliv na dítě, uvedlo nejvíce respondentů, a to 28% odpověď „spíše ano“, 24% respondentů odpovědělo „spíše ne“, 23% respondentů uvedlo možnost „rozhodně ano“, 18% uvedlo odpověď „rozhodně ne“ a 7% respondentů odpovědělo „nevím.“ Zde můžeme vidět celkem rozmanité názory na to, zda může mít volný čas na dítě negativní vliv.

8. Z následujících možností vyberte ty pojmy, které podle vás s volným časem souvisí.

Graf 8. Pojmy, související s volným časem

Tato otázka byla polouzavřená a respondenti zaškrtovali pojmy, které podle nich souvisejí s volným časem. Nejvíce respondentů uvedlo, že s pojmem volný čas spojuje zájmové činnosti. Celkem vysoký počet respondentů si s volným časem pojí odpočinek a relaxaci. Po této odpovědi byla nejvíce uváděna odpověď „zdraví a sport.“ Mnoho respondentů také uvedlo, že s volným časem souvisí rozvoj osobnosti. Malé množství respondentů uvedlo, že si pod pojmem, který souvisí s volným časem, představuje neefektivní využívání času a nejméně respondentů si s volným časem pojí pojem „zbytečnost.“

9. Nabízí azylový dům, ve kterém žijete, volnočasové, zájmové činnosti a aktivity pro vaše děti?

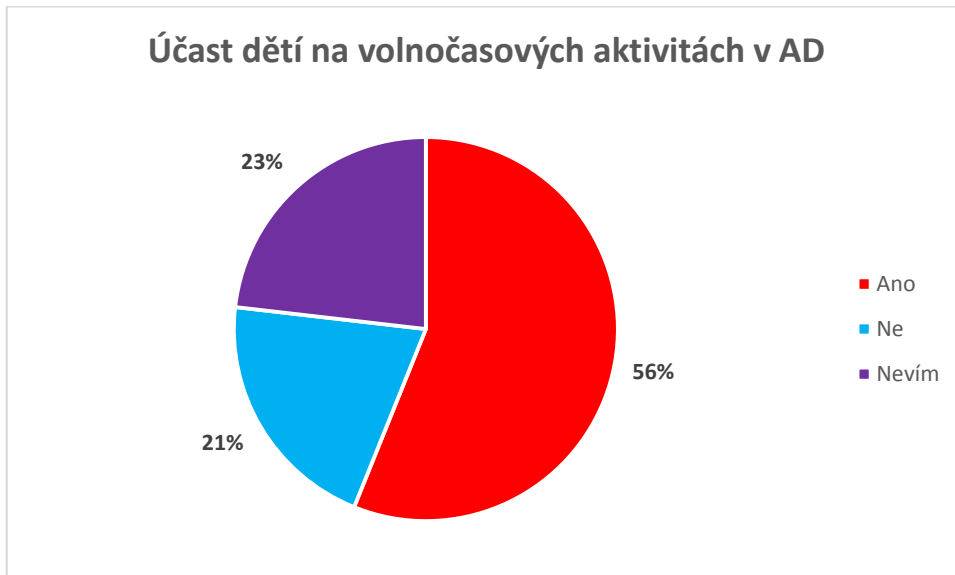
Graf 9. Nabízí azylový dům volnočasové aktivity

Většina dotazovaných zvolila na otázku, zda azylový dům, ve kterém žijí, nabízí volnočasové aktivity, odpověď „ano.“ 20% respondentů neví, zda azylový dům, ve kterém jsou ubytovaní, nabízí volnočasové aktivity a menšina respondentů, a to 6% odpověděla, že azylový dům, ve kterém pobývají, volnočasové aktivity nenabízí.

10. Účastní se vaše dítě zájmových činností a volnočasových aktivit v rámci azylového domu, ve kterém žijete?

Graf 10. Účast dětí na volnočasových aktivitách v AD

56% respondentů uvedlo, že se jejich děti účastní volnočasových aktivit v rámci AD, 23% respondentů uvedlo, že neví, jestli se jejich děti účastní volnočasových aktivit v rámci AD a 21% respondentů uvedlo, že se těchto aktivit jejich děti neúčastní.

11. Navštěvuje vaše dítě ve volném čase nějaký kroužek mimo azylový dům?

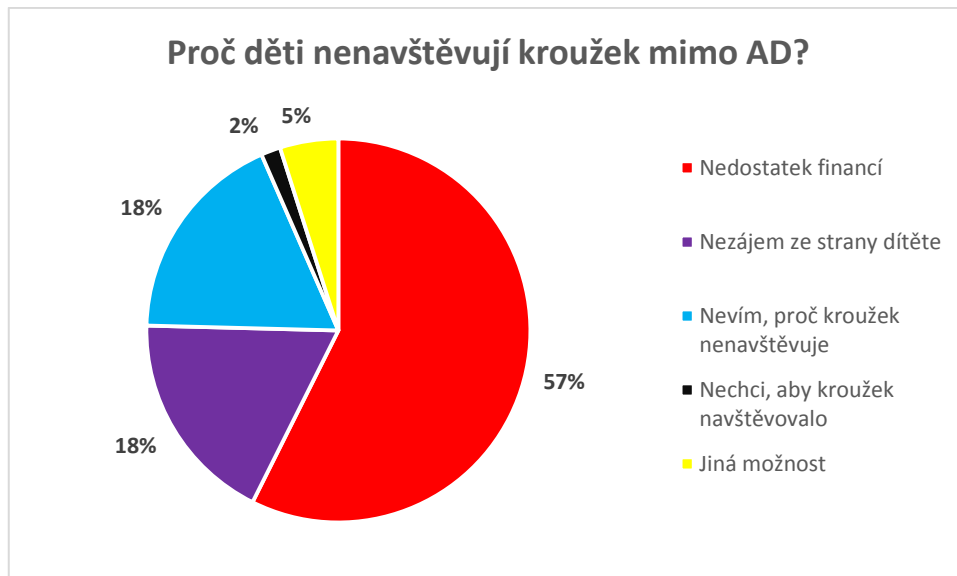
Graf 11. Návštěvnost dětí kroužků mimo AD

Tato uzavřená otázka se ptala respondentů na to, jestli jejich děti navštěvují nějaký kroužek mimo azylový dům, ve kterém žijí. Většina respondentů, a to celkem 72% odpovědělo, že se jejich děti žádných kroužků, mimo AD neúčastní. 28% respondentů uvedlo, že jejich děti nějaký kroužek mimo AD navštěvují.

12. Jestliže vaše dítě nenavštěvuje kroužek mimo AD, z jakého je to důvodu?

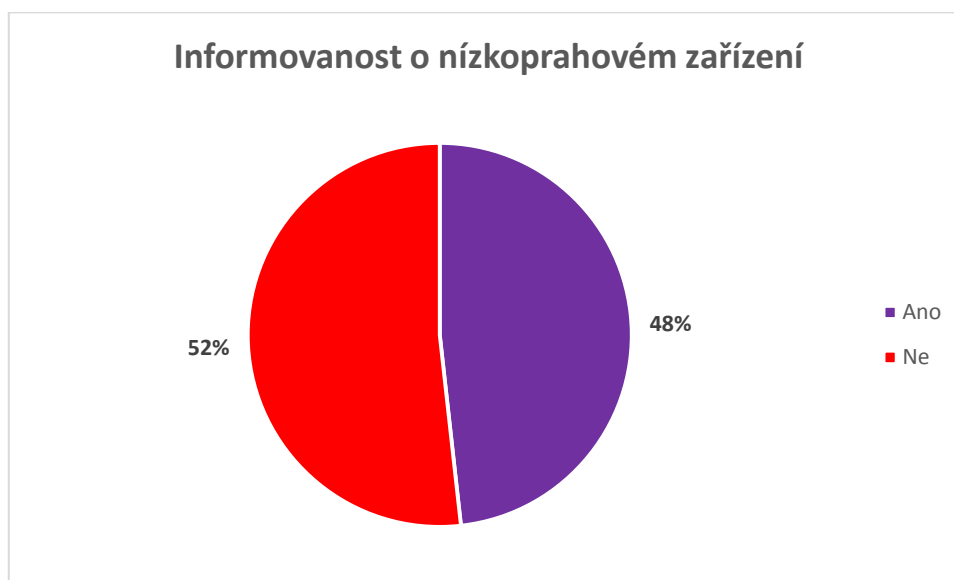
Graf 12. Proč děti nenavštěvují kroužek mimo AD

Na tuto otázku odpovídali pouze ti respondenti, kteří v předešlé otázce uvedli, že se jejich dítě neúčastní žádného kroužku mimo azylový dům, ve kterém žijí. Tato otázka se ptala na důvody neúčasti dětí na kroužcích mimo AD. Nejvíce respondentů uvedlo, že na kroužek nemají dostatečné finance a proto si jej nemohou dovolit. Stejný počet 18% respondentů uvedlo, že neví, proč jejich dítě kroužek navštěvovalo a ve stejném počtu zazněla odpověď „nezáměr ze strany dítěte.“ 5% respondentů uvedlo jinou možnost a to konkrétně nízký věk dítěte na to, aby nějaký kroužek navštěvovat mohlo. Nejméně respondentů uvedlo, že nechce, aby jejich dítě kroužek navštěvovalo.

13. Věděli jste, že nízkoprahové zařízení je zařízení pro děti a mládež, které můžou ve svém volném čase děti bezplatně navštěvovat, realizovat zde různé aktivity, je zde nabídka doučování a dalších nabízených činností?

Graf 13. Informovanost o nízkoprahovém zařízení

Co se týče informovanosti respondentů o nízkoprahových zařízeních, výsledky nejsou příliš odlišné. Přesto však na znázorněném grafu vidíme, že o těchto zařízeních má povědomí méně než polovina respondentů. Více respondentů o nízkoprahových zařízeních neví.

14. Jestliže jste o nízkoprahovém zařízení věděl/a, navštěvuje vaše dítě ono zařízení?

Graf 14. Navštěvuje vaše dítě nízkoprahové zařízení

Na tuto otázku odpovídali ti respondenti, kteří uvedli v minulé otázce, že ví o existenci nízkoprahových zařízeních. Z těchto informovaných respondentů jich na otázku, zda jejich dítě toto zařízení navštěvuje, odpovědělo celkem 32% možností „ano.“ Většina respondentů, celkem 63% odpovědělo, že jejich dítě nízkoprahové zařízení nenavštěvuje. 5% respondentů v dotaznících uvedlo, že neví, zda jejich dítě toto zařízení navštěvuje.

15. Jestliže jste o nízkoprahovém zařízení nevěděl/a, chtěl/a byste, aby vaše dítě toto zařízení navštěvovalo?

Graf 15. Zájem o návštěvnost nízkoprahového zařízení

Na tuto otázku odpovídali ti respondenti, kteří uvedli v minulé otázce, že neví o existenci nízkoprahových zařízeních. Z těchto respondentů jich na otázku, zda by chtěli, aby jejich děti nízkoprahové zařízení navštěvovaly, většina odpověděla „ano.“ 36% respondentů na tuto otázku odpovědělo „nevím“ a pouze 2% respondentů uvedlo, že by nechtěli, aby jejich dítě nízkoprahové zařízení navštěvovalo.

5.6 Interpretace dat

V této podkapitole se pokusíme interpretovat data, která jsme nasbírali pomocí metody dotazníku, tato data jsme analyzovali v předešlé kapitole a byla vyjádřena v procentech pomocí grafů. Absolutní četnost odpovědí nalezneme v příloze této práce. Při shrnutí budeme postupovat podle výzkumných otázek, které vycházejí z výzkumných cílů práce.

Hlavní výzkumnou otázkou a také hlavním výzkumným cílem byl zjistit názor uživatelů azylových domů na trávení volného času jejich dětí, které žijí v tomto zařízení. Z této hlavní výzkumné otázky pak vyplývají otázky dílčí. Na dílčí výzkumné otázky se pak vážou jednotlivé dotazníkové položky.

První dílčí výzkumná otázka se zaměřuje na celkovou informovanost respondentů v oblasti trávení volného času jejich dětí. K této otázce se váže první, druhá, třetí a čtvrtá dotazníková otázka. První dotazníková otázka se zaměřuje na povědomí respondentů o tom, jakým způsobem jejich děti tráví svůj volný čas. 50 respondentů odpovědělo, že rozhodně ví, jak děti čas tráví a 23 respondentů odpovědělo „spíše ano“, což také znamená, že o tom povědomí mají. Jen 9 respondentů řeklo, že spíše neví, jak jejich děti tráví volný čas a pouze 3 respondenti řekli, že to neví. Z toho vyplývá, že většina uživatelů azylových domů ví, jak jejich děti svůj volný čas tráví. Druhá dotazníková otázka se zaměřuje na to, jak často s dětmi respondenti tráví jejich volný čas. Celkem 65 respondentů odpovědělo, že s dětmi tráví volný čas každý den. Jeden respondent uvedl, že s dítětem tráví čas neustále. To bychom ale mohli zařadit do každodenního trávení volného času respondentů s dětmi. Pouze o víkendu je s dětmi v jejich volnu 19 respondentů. I z této otázky vyplývá, že většina respondentům se svým dítětem věnuje denně. Další dotazníková otázka se zaměřuje na způsob, jakým respondenti tráví s dětmi volný čas. Činnosti, které respondenti volili, jsou rozmanité. Z výzkumu plyne, že se uživatelé AD věnují hodně hrám se svými dětmi, výletům s nimi, vzdělávacím činnostem a trochu méně sportovním činnostem a sledováním TV nebo aktivitám na počítači. Dále respondenti uváděli, že se se svými dětmi mazlí, čtou jim, nebo si s nimi povídají. Z této otázky vyplývá celkem rozmanitá škála aktivit, které rodiče se svými dětmi realizují. Poslední otázka, která se vztahuje k první dílčí výzkumné otázce, se zaměřuje na znalost kamarádů dětí z pohledu respondentů. Většina uživatelů uvedla, že znají kamarády svých dětí, z toho jich 45 uvedlo, že zná všechny kamarády svých dětí a 28 uvedlo, že zná pouze některé. Kamarády svých dětí nezná pouze 12 respondentů.

Druhá dílčí výzkumná otázka se zaměřuje na pohled respondentů na trávení volného času z hlediska důležitosti v lidském životě. K této otázce se váže pátá až osmá dotazníková otázka. V páté otázce se respondentů ptáme, zda si myslí, jestli je pro člověka volný čas důležitý. Pozitivní je, že žádný z respondentů si nemyslí, že by volný čas pro člověka důležitý nebyl. Celkem 77 respondentů uvedlo, že volný čas pro lidi důležitý je. 8 respondentů uvedlo, že neví, jestli je volný čas pro člověka důležitý. Z této otázky vyplývá, že většina uživatelů AD mají povědomí o důležitosti volného času v lidském životě. Šestá dotazníková otázka se zabývá názorem respondentů na to, zda si myslí, že má způsob trávení volného času pozitivní vliv na dítě. 78 uživatelů uvedlo „ano“ a 7 uživatelů uvedlo „nevím.“ Opět žádný z respondentů neuvedl, že způsob trávení volného času nemá na dítě pozitivní vliv. U sedmé otázky, která se ptá, zda může mít způsob trávení volného času na dítě negativní dopad, už vidíme v odpovědích rozdílnost. 20 respondentů uvádí, že způsob trávení volného času rozhodně může mít na dítě negativní dopad. 24 respondentů se přidává k souhlasu tvrzením „spíše ano.“ Nesouhlasí 35 respondentů a z toho 20 spíše nesouhlasí a 15 rozhodně nesouhlasí. Z těchto výsledků vyplývá, že si celkem vysoký počet respondentů neuvědomuje, že trávení volného času může mít na dítě i negativní dopad, jedná-li se o neefektivní využívání volného času. Osmá otázka, poslední, která se váže k druhé dílčí výzkumné otázce, poukazuje na pojmy, které podle respondentů s volným časem souvisí. Mezi nejčastěji jmenované pojmy můžeme zařadit zájmové činnosti, poté odpočinek a relaxaci, zdraví a sport a rozvoj osobnosti. Nízké procento respondentů uvedlo, že s pojmem volný čas souvisí také neefektivní využívání času a zbytečnost. Většina respondentů uváděla pojmy, které s volným časem korespondují, můžeme ale také pozorovat ty uživatele AD, kteří si volný čas spojují se zbytečností a neefektivností. Tento jejich názor může ovlivnit jejich děti a ty pak mohou snadněji sklouznout k neefektivnímu využívání volného času a tím pádem i k rizikovému chování.

K poslední dílčí výzkumné otázce se váže devátá až patnáctá dotazníková otázka. Devátá otázka zjišťuje povědomí respondentů o tom, zda azylový dům, ve kterém žijí, nabízí pro děti volnočasové a zájmové aktivity. 63 respondentů uvedlo, že azylový dům, ve kterém žijí, nabízí zájmové činnosti a aktivity pro děti. 5 respondentů uvedlo, že AD, ve kterém žijí takové aktivity nenabízí a 7 respondentů uvedlo možnost „nevím.“ Většina uživatelů uvedla, že azylový dům aktivity pro děti nabízí, malé množství však uvedlo, že zájmové aktivity pro děti azylový dům nenabízí, což bychom měli vnímat jako skutečnost, která by se měla napravit. Celkem vysoký počet respondentů uvedlo, že neví, zda azylový dům tyto

aktivitu nabízí. Problém je v tom, že nevíme, zda se tito uživatelé nezajímají o to, zda je možnost zájmové aktivity pro děti využívat, nebo jestli je potíž na straně azylových domů a jejich propagací těchto aktivit a činností. Desátá otázka se respondentů ptá, jestliže jejich děti – pokud v rámci AD zájmové a volnočasové aktivity existují – tyto činnosti využívají. 46 uživatelů odpovědělo „ano“, 17 respondentů odpovědělo „ne“ a 19 respondentů odpovědělo „nevím.“ Tyto výsledky nám ukazují, že volnočasové aktivity v rámci AD nejsou dětmi zcela využívány. Jedenáctá otázka se respondentů ptá to, jestli jejich děti navštěvují nějaký kroužek, který je mimo azylový dům. 24 respondentů odpovědělo, že jejich dítě takovýto kroužek využívá a 61% respondentů odpovědělo, že nikoli. Další otázka navazuje na otázku předešlou a týká se zjištění důvodu, proč děti kroužky mimo AD nenavštěvují. Nejčastější důvody rodičů, proč jejich dítě nenavštěvuje žádný kroužek, je nedostatek financí. Takto odpovědělo 35 respondentů. Dalším důvodem je nezájem ze strany dítěte, a to u 11 respondentů. Otázkou však zůstává, zda bylo dítě dostatečně motivováno ze strany rodičů k tomu, aby nějaký zájmový kroužek navštěvovalo. Také 11 respondentů uvedlo, že neví, proč jejich dítě kroužek nenavštěvuje. Jeden respondent uvedl, že nechce, aby dítě kroužek navštěvovalo a 3 respondenti uvedli, že mají jejich děti nízký věk na to, aby kroužek navštěvovali. Třináctá otázka zjišťuje informovanost respondentů o možnosti navštěvování dítěte nízkoprahové centrum. 44 respondentů uvedlo, že o nízkoprahových zařízeních neví a o něco menší část respondentů odpověděli, že toto zařízení znají. Z těchto otázek vyplývá, že je více uživatelů, kteří o této možnosti neví. Tato otázka byla formulovaná tak, že lehce popsala aktivity, se kterými se děti v nízkoprahovém zařízení setkávají a to pro to, abychom i touto cestou informovali neinformované uživatele AD o možnosti využívání těchto zařízení. Předposlední otázka se ptala respondentů, kteří odpověděli, že o nízkoprahových zařízeních ví. Zda toto zařízení jejich děti využívají. Ano odpovědělo pouze 13 respondentů. Nenávštěvnost potvrdilo 26 uživatelů a 2 respondenti uvedli odpověď „nevím.“ Z toho vyplývá, že nízkoprahové domy nejsou moc využívány dětmi z azylových domů. Poslední otázka se ptá těch respondentů, kteří se o nízkoprahovém zařízení dozvěděli až z našeho dotazníku, zda by chtěli, aby jejich děti nízkoprahové zařízení navštěvovali. 27 respondentů odpovědělo „ano“, 1 respondent odpověděl „ne“ a 16 respondentů neví, zda by chtěli, aby jejich děti nízkoprahové zařízení navštěvovalo. Z poslední otázky vyplývá, že více respondentů, kteří o nízkoprahovém zařízení nevěděli, by chtěli, aby jejich děti toto zařízení navštěvovalo. Z odpovědí respondentů, kteří odpo-

věděli „nevím“ je však známo, že by uživatele azylových domů potřebovali o nízkoprahových zařízeních více informací.

5.7 Doporučení pro praxi

Z analýzy a interpretace dat, které jsme pro tuto práci získali, vyplývá, že většina respondentů se svými dětmi tráví dostatek volného času prostřednictvím různých her, výletů, povídáním i vzděláváním. Co se týče povědomí respondentů o tom, zda azylový dům, ve kterém uživatele žijí, nabízí volnočasové a zájmové činnosti, nejdenná se tady o stoprocentní informovanost. Většina respondentů sice odpověděla, že AD nabízí volnočasové aktivity, setkáme se tady ale i s takovými respondenty, kteří o těchto činnostech nevědí, nebo dokonce tvrdí, že AD volnočasové a zájmové aktivity pro děti neprovozuje.

Co se týče účasti dětí na těchto aktivitách v rámci AD, také zde nalezneme respondenty, kteří odpověděli, že jejich děti tyto zájmové, volnočasové činnosti nevyužívají, nebo respondenty, kteří nevědí, zda se jejich děti těchto aktivit účastní. Zde můžeme narazit na problém mezi komunikací sociálních pracovníků azylových domů s uživateli. Rodiče nemusí být o volnočasových aktivitách dostatečně informováni, a proto neví, jestli se jejich děti účastní, nebo ne. Také je zde ta možnost, že rodiče nemají důvod své děti zapojovat do těchto volnočasových aktivit. Tento problém by se mohl řešit zlepšením komunikace mezi uživateli a pracovníky AD.

Také by se mohla zpestřit nabídka volnočasových činností, které by mohly být pro děti i rodiče lákavější. Sociální pracovníci by se také mohli s rodiči více bavit o užitečnosti a důležitosti efektivního trávení volného času u dětí, ale také u samotných dospělých, protože právě oni jsou vzory pro děti.

Jako další problém se jeví nedostatek financí uživatelů a tím pádem také zamezení možností dětí navštěvovat zájmový kroužek mimo AD. Právě proto by azylové domy měly zahrnout co nejširší škálu různých volnočasových aktivit, aby i děti, ze sociálně slabších poměrů, měly možnost věnovat se něčemu, co je baví, rozvíjí a zajímá.

Poslední problém bychom spatřovali v komunikaci mezi azylovými domy a nízkoprahovými zařízeními pro děti a mládež. Z našeho výzkumu vyplývá, že více jak polovina respondentů neví, že vůbec takové zařízení existuje. Samozřejmě je to také otázka zájmu rodiče o to, jakými alternativními formami by jeho dítě mohlo trávit čas, ale jak z výzkumu

vyplývá, většina respondentů, co odpověděla, že nízkoprahové zařízení pro děti a mládež nezná, by byla ráda, kdyby jejich děti toto zařízení navštěvovaly. Z toho plyne fakt, že by se nízkoprahová centra pro děti a mládež měla v azylových domech více prosazovat, aby měli uživatelé AD možnost probrat s dítětem možnost navštěvování právě těchto zařízení. Možnosti prosazení nízkoprahových zařízení pro děti a mládež v azylových domech by byly např. různé pozvánky, upoutávky, informační letáčky, ale také zprostředkování informací o těchto zařízeních pro děti a mládež uživatelům AD přes sociální pracovníky, kteří by mohli rodiče dětí na tato zařízení upozornit, vysvětlit jim jejich cíle a výhody a probrat s nimi vše, co by je zajímalo.

ZÁVĚR

V této bakalářské práci jsme se zabývali problémem trávení volného času dětí v azylových domech a názorů uživatelů azylových domů na tuto problematiku. Jak už jsme se v této práci zmínili, volný čas provází člověka od pravěku až do současné doby. Během lidských dějin se pohled a přístup k němu měnil. V minulosti měly děti méně volného času, protože se zapojovaly i do chodu domácnosti, do různých prací a měly více povinností.

V dnešní společnosti mají děti a mládež volného času dostatek a mnohdy jej nedovedou nebo neumějí efektivně využít. Neefektivní trávení volného času pak může směřovat k rizikovému chování a má to negativní dopad nejen na děti, jejich vrstevníky a rodin, ale také na celou společnost. Proto je důležité, aby se veřejnost zajímala o to, jak děti a mládež svůj volný čas tráví. Je velice důležité, aby si i rodiče uvědomili hodnotu volného času. Rodina je totiž pro dítě vzorem a má velkou zodpovědnost za to, jak dítě bude volný čas využívat.

Volný čas se může stát příčinou rizikového chování tehdy, kdy se dítěti nevěnuje dostatečná pozornost, dítě není vedeno, nebo mu nejsou vysvětleny důvody, jak by se mělo a nemělo ve volném čase chovat. U dětí v azylových domech se můžeme setkat tím, že jejich trávení volného času nemá rodina zcela pod kontrolou, protože se ocitla v nepříznivé životní situaci a mít veškerou kontrolu nad dítětem pro ni není zcela jednoduché. Proto jsme se v bakalářské práci zaměřili právě na tyto rodiny s dětmi.

V teoretické části této práce jsme se zaměřili na volný čas. Uvedli jsme si pár definic od různých autorů a stručně je popsali. Dále jsme se zabývali funkcemi volného času a obsahem výchovy ve volném čase. V další části práce jsme se opět zabývali volným časem, ale ze dvou pohledů. První pohled nám přiblížil volný čas jako příčinu rizikového jednání. Definovali jsme si rizikové chování u dětí a mládeže a stručně jsme se zaměřili na oblasti rizikového chování, jako šikana, zneužívání návykových látek, sexuální rizikové chování nebo kriminalita a delikvence. Druhý pohled se zaměřuje na volný čas jako prevenci rizikového chování. V poslední části práce jsme přiblížili problematiku azylových domů a práci sociálního pracovníka s uživateli azylových domů.

Praktickou část práce jsme zaměřili na zkoumání názorů uživatelů azylových domů, na území Moravskoslezského kraje, na trávení volného času dětí, které také žijí v těchto službách. Data byla získána pomocí dotazníkového šetření. Získaná data jsme zanalyzovali a následně interpretovali. Na základě výsledků výzkumu jsme navrhli doporučení pro praxi.

Problematika trávení volného času je velice důležitá a vždy bude aktuální, protože chování lidí ve volném čase ovlivňuje každodenní život všech jedinců a tím pádem i život a chod celé společnosti. Jestliže se bude společnost dostatečně starat o to, aby děti a mládež trávili svůj volný čas efektivně a bude dělat vše pro to, aby i dospělí - rodiče - pochopili důležitost využívání volného času, bude si vychovávat svou další generaci, která bude této společností efektivní součástí. Společnost by se tedy měla starat o dítě, aby se dítě postaralo o společnost.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. BLÍŽKOVSKÝ, Bohumír. *Systémová pedagogika pro studium a tvůrčí praxi: celistvé a otevřené pojetí vzdělávání a výchovy*. 2., uprav. a dopl. vyd. Ostrava: Amosium servis, 1997, 315 s. ISBN 80-85498-23-5.
2. ČAČKA, Otto. *Psychologie duševního vývoje dětí a dospívajících s faktory optimalizace*. Vyd. 1. Brno: Doplněk, 2000. ISBN 8072390600.
3. DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha: Karolinum, 2002. ISBN 80-246-0139-7
4. FILIPCOVÁ, Blanka. *Člověk, práce, volný čas*. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1966, 155 s.
5. FISCHER, Slavomil a Jiří ŠKODA. *Sociální patologie: analýza příčin a možnosti ovlivňování závažných sociálně patologických jevů*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-2781-3.
6. GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. ISBN 80-85931-79-6.
7. GULOVÁ, Lenka. *Sociální práce: pro pedagogické obory*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3379-1.
8. HÁJEK, Bedřich, Břetislav HOFBAUER a Jiřina PÁVKOVÁ. *Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2008, 239 s. ISBN 978-80-7367-473-1.
9. HAVRDOVÁ, Zuzana. *Kompetence v praxi sociální práce: metodická příručka pro učitele a supervizory v sociální práci*. Praha: Osmium, vydavatelství a nakladatelství, 1999. 167 s. ISBN 8090208185.
10. HOFBAUER, Břetislav. *Děti, mládež a volný čas*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2004, 173 s. ISBN 80-7178-927-5.
11. JANIŠ, Kamil. *Úvod do problematiky volného času*. Vyd. 1. Opava: Slezská univerzita v Opavě, Fakulta veřejných politik, Ústav pedagogických a psychologických věd, 2009, 61 s. ISBN 978-80-7248-530-7.
12. JEDLIČKA, Richard., KOŤA, Jaroslav. *Aktuální problémy výchovy: Analýza a prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže*. Praha: Karolinum 1998, 169 s. ISBN 80-7184-555-8.

13. KABÍČEK, Pavel, Ladislav CSÉMY a Jana HAMANOVÁ. *Rizikové chování v dospívání a jeho vztah ke zdraví*. Vyd. 1. Praha: Triton, 2014. ISBN 978-80-7387-793-4.
14. KAVANOVÁ, Alica a Štefan CHUDÝ. *Výchova a volný čas: vybrané kapitoly z pedagogiky volného času*. Vyd. 1. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Univerzitní institut, Ústav pedagogických věd, 2005, 156 s. ISBN 8073182661.
15. LABÁTH, Vladimír. *Riziková mládež: možnosti potenciálních zmien*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství, 2001. ISBN 80-85850-66-4.
16. MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Encyklopedie sociální práce*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0366-7.
17. MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Metody a řízení sociální práce*. 3., aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0213-4.
18. MATOUŠEK, Oldřich. *Práce s rizikovou mládeží: projekt LATA a další alternativy věznění mládeže*. 1. vyd. Překlad Eduard Bakalář. Praha: Portál, 1996, 87 p. Rádci pro život. ISBN 80-717-8064-2.
19. MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Slovník sociální práce*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-549-0.
20. MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Slovník sociální práce*. Vyd. 2., přeprac. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-368-0.a kol.
21. MIOVSKÝ, Michal et al. *Primární prevence rizikového chování ve školství*. Vyd. 1. Praha: Sdružení SCAN, 2010. 253 s. ISBN 978-80-87258-47-7.
22. NEŠPOR, Karel. *Návykové chování a závislost: současné poznatky a perspektivy léčby*. Vyd. 4., aktualiz. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-908-8.
23. PÖTHE, Petr. *Dítě v ohrožení*. 1.vyd. Praha: G plus G, 1996. ISBN 80-901896-5-2.
24. PRŮDKOVÁ, Táňa a Přemysl NOVOTNÝ. *Bezdomovectví*. 1. vyd. Praha: Triton, 2008. ISBN 978-80-7387-100-0.
25. PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 7., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0403-9.
26. PŘADKA, Milan, Dana KNOTOVÁ a Jarmila FALTÝSKOVÁ. *Kapitoly ze sociální pedagogiky*. 2. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1998, 45 s. ISBN 80-210-3469-6.
27. ŘEZÁČ, Jaroslav. *Sociální psychologie*. Brno: Paido, 1998, 268 s. ISBN 80-85931-48-6.

28. SPOUSTA, Vladimír a kol. *Teoretické základy výchovy ve volném čase*. Brno: MU PF, 1994. 184 s. ISBN 80- 210-1007-X
29. SPOUSTA, Vladimír. *Metody a formy výchovy ve volném čase: kultura a umění ve výchově*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta, 1996, 81 s. ISBN 80-210-1275-7.
30. VANĚK, Jan. *K biologickým a psychologickým zřetelům výchovy*. Praha, SPN 1972, 257 s. ISBN 80-246-0956-8.

Ostatní zdroje

1. E-bezpečí. *E-bezpečí.cz* [online]. 22. 5. 2009 [cit. 2016-01-02]. Dostupné z WWW: <<http://cms.e-bezpeci.cz/content/view/14/39/lang,czech/>>.)
2. <http://www.msmt.cz/>
3. ASIM. *Azyl a jiné formy ochrany v ČR*. Asociace pro právní otázky imigrace. [online] 2016 [cit. 2016-03-02]. Dostupné z: http://w.asimos.cz/Legislativa/Ceska-republika/#Azyl_a_jine_formy_ochrany.
4. Centrum sociálních služeb Praha. *Azylový dům pro muže*. [online] 2016 [cit. 2016-03-04]. Dostupné z: <http://www.csspraha.cz/24818-azylovy-dum-pro-muze-sklonena>.
5. Centrum sociálních služeb Praha. *Azylový dům pro ženy*. [online] 2016 [cit. 2016-03-04]. Dostupné z: <http://www.csspraha.cz/24818-azylovy-dum-pro-muze-sklonena>.
6. *Zákon č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů*. Dostupné z: <https://portal.gov.cz/app/zakony/zakon.jsp?page=0&nr=83~2F1990~20Sb.&rpp=15#seznam>
7. *Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách*. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108>
8. Sdružení azylových domů v ČR. *Poslání a cíle S.A.D.* [online] 2016 [cit. 2016-03-09]. Dostupné z: <http://www.azylovedomy.cz/poslani-a-cile-s-a-d/>

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

Zkratka	Význam zkratky
AD	azylový dům
aj.	a jiné
apod.	a podobně
atd.	a tak dále
č.	číslo
ČR	Česká republika
FEANTSA	European Federation of National Organisations working with the Homeless
kol.	kolektiv
ml.	mladší
např.	například
s.	strana
S.A.D.	Sdružení azylových domů
soc.	sociální
tab.	tabulka

SEZNAM GRAFŮ

1. GRAF 1.....	43
2. GRAF 2.....	44
3. GRAF 3.....	45
4. GRAF 4.....	46
5. GRAF 5.....	47
6. GRAF 6.....	48
7. GRAF 7.....	49
8. GRAF 8.....	50
9. GRAF 9.....	51
10. GRAF 10.....	52
11. GRAF 11.....	53
12. GRAF 12.....	54
13. GRAF 13.....	55
14. GRAF 14.....	56
15. GRAF 15.....	57

SEZNAM PŘÍLOH

P 1: Tabulky absolutních četností odpovědí respondentů

P 2: Dotazník

PŘÍLOHA P1: TABULKY ABSOLUTNÍCH ČETNOSTÍ ODPOVĚDÍ RESPONDENTŮ

Tab. 1. Víte, jakým způsobem vaše dítě tráví svůj volný čas?

Odpovědi	Absolutní četnost
Rozhodně ano	50
Spíše ano	23
Spíše ne	9
Nevím	3
Σ	85

Tab. 2. Jak často s dětmi trávíte společně volný čas?

Odpovědi	Absolutní četnost
Každý den	65
Pouze o víkendu	19
Netrávíme společně volný čas	0
Jiná možnost	1
Σ	85

Tab. 3. Znáte osobně kamarády vašich dětí, kteří s nimi tráví volný čas?

Odpovědi	Absolutní četnost
Ano, znám všechny	45
Ano, znám některé	28
Ne, neznám	12
Σ	85

Tab. 4. Myslíte si, že je volný čas pro člověka důležitý?

Odpovědi	Absolutní četnost
Ano	77
Ne	0
Nevím	8
Σ	85

Tab. 5. Myslíte si, že má způsob trávení volného času pozitivní vliv na dítě?

Odpovědi	Absolutní četnost
Ano	78
Ne	0
Nevím	7
Σ	85

Tab. 6. Myslíte si, že způsob trávení volného času může mít na dítě negativní dopad?

Odpovědi	Absolutní četnost
Rozhodně ano	20
Spíše ano	24
Spíše ne	20
Rozhodně ne	15
Nevím	6
Σ	85

Tab. 7. Nabízí azylový dům, ve kterém žijete, volnočasové, zájmové činnosti a aktivity pro vaše děti?

Odpovědi	Absolutní četnost
Ano	63
Ne	5
Nevím	17
Σ	85

Tab. 8. Účastní se vaše dítě zájmových činností a volnočasových aktivit v rámci azylového domu, ve kterém žijete?

Odpovědi	Absolutní četnost
Ano	46
Ne	17
Nevím	19
Σ	82

Tab. 9. Navštěvuje vaše dítě ve volném čase nějaký kroužek mimo azylový dům?

Odpovědi	Absolutní četnost
Ano	24
Ne	61
Nevím	0
Σ	85

Tab. 10. Jestliže vaše dítě nenavštěvuje kroužek mimo AD, z jakého je to důvodu?

Odpovědi	Absolutní četnost
Nedostatek financí	35
Nezájem ze strany dítěte	11
Nevím	11
Nechci	1
Jiná možnost	3
Σ	61

Tab. 11. Věděli jste, že nízkoprahové zařízení je zařízení pro děti a mládež, které mohou ve svém volném čase děti bezplatně navštěvovat, realizovat zde různé aktivity, je zde nabídka doučování a dalších nabízených činností?

Odpovědi	Absolutní četnost
Ano	41
Ne	44
Σ	85

Tab. 12. Jestliže jste o nízkoprahovém zařízení věděl/a, navštěvuje vaše dítě ono zařízení?

Odpovědi	Absolutní četnost
Ano	13
Ne	26
Nevím	2
Σ	41

Tab. 13. Jestliže jste o nízkoprahovém zařízení nevěděl/a, chtěl/a byste, aby vaše dítě toto zařízení navštěvovalo?

Odpovědi	Absolutní četnost
Ano	27
Ne	1
Nevím	16
Σ	44

PŘÍLOHA P2: DOTAZNÍK

Dobrý den,

jsem studentka 3. ročníku Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, Fakulty humanitních studií – obor sociální pedagogika. Obracím se na vás s žádostí o vyplnění dotazníku, který je zcela anonymní a bude sloužit pouze pro výzkum k bakalářské práci na téma „Názory uživatelů služeb azylových domů na trávení volného času jejich dětí“. Neexistuje špatná odpověď, každá odpověď je správná.

Předem vám děkuji za ochotu a vstřícnost

Odpověď označte X

1. Víte, jakým způsobem vaše dítě tráví svůj volný čas?

- Rozhodně ano
- Spíše ano
- Spíše ne
- Nevím

2. Jak často s dětmi trávíte společně volný čas? (Jestliže odpovíte „netrávíme společně volný čas,“ pokračujte na otázku č. 4)

- Každý den
- Pouze o víkendu
- Netrávíme společně volný čas
- Jiná možnost:.....

3. Jakým způsobem společně s dětmi trávíte volný čas? (lze označit i více odpovědí)

- Sportovní činnosti
- Výtvarné činnosti
- Vzdělávací činnosti
- Hry
- Výlety
- Sledování TV nebo aktivity na počítači
- Jiná možnost:.....

4. Znáte osobně kamarády vašich dětí, kteří s nimi tráví volný čas?

- Ano, znám všechny
- Ano, znám některé
- Ne, neznám

5. Myslíte si, že je volný čas pro člověka důležitý?

- Ano
- Ne
- Nevím

6. Myslíte si, že má způsob trávení volného času pozitivní vliv na dítě?

- Ano
- Ne
- Nevím

7. Myslíte si, že způsob trávení volného času může mít na dítě negativní dopad?

- Rozhodně ano
- Spíše ano
- Spíše ne
- Rozhodně ne
- Nevím

8. Z následujících možností vyberte ty pojmy, které podle vás s volným časem souvisí. (lze označit i více odpovědí)

- Odpočinek a relaxace
- Rozvoj osobnosti
- Zájmové činnosti
- Zdraví a sport
- Zbytečnost
- Neefektivní využívání času
- Jiná možnost:.....

9. Nabízí azylový dům, ve kterém žijete, volnočasové, zájmové činnosti a aktivity pro Vaše děti? (Pokud ne, pokračujte na otázku č. 11)

- Ano
- Ne
- Nevím

10. Účastní se vaše děti zájmových činností a volnočasových aktivit v rámci azylového domu, ve kterém žijete?

- Ano
- Ne
- Nevím

11. Navštěvuje vaše dítě ve volném čase nějaký kroužek mimo azylový dům? (Pokud ano, pokračujte otázkou č. 13)

- Ano
- Ne
- Nevím

12. Jestliže Vaše dítě nenavštěvuje kroužek mimo azylový dům, z jakého je to důvodu?

- Nedostatek financí
- Nezájem ze strany dítěte
- Nevím, proč kroužek nenavštěvuje
- Nechci, aby kroužek navštěvovalo
- Jiná možnost:.....

13. Věděli jste, že nízkoprahové zařízení je zařízení pro děti a mládež, které můžou ve svém volném čase děti bezplatně navštěvovat, realizovat zde různé aktivity, je zde nabídka doučování a dalších nabízených činností? (Jestliže odpovíte „ne,“ pokračujte na otázku č. 15, jestliže odpovíte „ano,“ pokračujte pouze otázkou č. 14)

- Ano
- Ne

14. Jestliže jste o nízkoprahovém zařízení věděl/a, navštěvuje vaše dítě ono zařízení?

- Ano
- Ne
- Nevím

15. Jestliže jste o nízkoprahovém zařízení nevěděl/a, chtěl/a byste, aby vaše dítě toto zařízení navštěvovalo?

- Ano
- Ne
- Nevím

Zde je prostor na vaše připomínky:.....